

ÚSTAV
PAMÄTI
NÁRODA

VÝROČNÁ SPRÁVA

2008

00

01 Úvod	5
02 Základné informácie o činnosti Ústavu pamäti národa	6
Činnosť orgánov Ústavu pamäti národa	6
Personálne zabezpečenie činnosti	7
Hospodárenie	7
Tlač a médiá	8
Agenda súdnych sporov	8
Spolupráca so štátnymi inštitúciami	9
Medzinárodná spolupráca	10
Agenda účastníkov protikomunistického odboja	12
03 Sprístupňovanie dokumentov	14
04 Archív	17
Archívne fondy	17
Bádateľňa	18
05 Spolupráca s Generálnou prokuratúrou SR	20
Podnety z roku 2007	20
Podnety z roku 2008	21
06 Vedecký výskum a dokumentácia	24
Výskumné projekty	24
Zorganizované vedecké konferencie a semináre	27
Publikačná činnosť pracovníkov	29
Účasť pracovníkov na vedeckých konferenciách a seminároch	37
07 Evidencie	40

08 Vydané publikácie	42
Monografie	42
Dokumenty	44
Zborníky	45
Mimo edície	47
Časopis Pamäť národa	49
09 Audiovizuálna tvorba	53
Produkcia a distribúcia dokumentárnych filmov	53
Zaznamenávanie výpovedí svedkov obdobia neslobody	55
10 Popularizačné a osvetové aktivity	56
Podujatia pri príležitosti výročí	56
Výstavy	57
Diskusné podujatia	58
Exkurzie	58
Iné aktivity	59
11 Edukačné aktivity	61
12 Informatika	64
Dokumentačný systém ÚPN – digitálny archív	64
Zverejňovanie informácií na internetovej stránke ÚPN	66
Správa zariadení a systémov	67
13 Záver	68

01

ÚVOD

Ústav pamäti národa (ÚPN) je verejnoprávna inštitúcia so sídlom v Bratislave, zriadená zákonom č. 553/2002 Z. z. o sprístupnení dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu 1939 – 1989 a o založení Ústavu pamäti národa a o doplnení niektorých zákonov (zákon o pamäti národa). Medzi jeho hlavné úlohy patrí úplne a nestranne hodnotiť obdobie neslobody, sprístupňovať dokumenty o prenasledovaní osôb, zverejňovať údaje o vykonávateľoch tohto prenasledovania, dávať podnety na trestné stíhanie zločinov a trestných činov, poskytovať potrebné informácie orgánom verejnej moci, systematicky zhromažďovať a odborne dokumentačne spracovávať všetky druhy informácií, dokladov a dokumentov vzťahujúcich sa na obdobie neslobody, propagovať myšlienky slobody a obrany demokracie.

Výročná správa o činnosti dokumentuje činnosti a úlohy, ktoré vykonával ÚPN, materiálne a organizačné zabezpečenie plnenia úloh uložených mu zákonom č. 553/2002 Z. z. Zaoberá sa všetkými aspektmi pôsobenia ÚPN v roku 2008. Približuje činnosť orgánov ústavu a výsledky v oblasti sprístupňovania dokumentov, činnosti archívu, vedeckovýskumných, publikačných, vzdelávacích a osvetových aktivít. Výročnú správu o činnosti schválila Správna rada ÚPN 20. marca 2009, Dozornou radou ÚPN bola prerokovaná dňa 2. apríla 2009.

02

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ČINNOSTI ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA

ČINNOSŤ ORGÁNOV ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA

Orgánmi ÚPN sú podľa § 10 zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa správna rada, dozorná rada a výbor. V roku 2008 všetky orgány riadne pracovali, plnili svoje úlohy, pričom miesta všetkých členov boli obsadené.

Správna rada prerokovávala základné rozhodnutia vo veci činnosti ústavu, schvaľovala interné právne akty a ich úpravy, aktívne sa podieľala na tvorbe úloh a projektov, vykonávala kontrolu plnenia úloh a operatívne riešila situácie, ktoré vznikli v dôsledku personálnych zmien v ústave. Na zasadnutia boli pozývaní riaditelia sekcií a vedúci oddelení, ktorí informovali o práci jednotlivých útvarov. Správna rada sa pravidelne venovala aj problematike nového sídla ústavu a otázkam spojeným s činnosťou Nadácie Ústavu pamäti národa. V správnej rade počas roka 2008 nenastali žiadne personálne zmeny. Členmi správnej rady boli: Mária Andrejčáková, Ľubor Hallon, Augustín Jozef Lang, Ján Lipinský, Lenka Lubušková, Karol Noskovič, László Öllös, Ján Ondriaš (podpredseda) a Ivan Petranský (predseda).

Dozornú radu na zasadnutiach informovali predseda, resp. podpredseda Správnej rady ÚPN a vedúci pracovníci o činnosti ústavu. V zmysle zákona a štatútu prerokovala štvrtročné správy o finančnom hospodárení Ústavu pamäti národa, správu o činnosti za rok 2007 a návrh rozpočtu na rok 2009. Kontrolovala, či sú finančné prostriedky používané v súlade so zákonom, zaoberala sa systémom práce jednotlivých sekcií ústavu, edičným plánom a pod. V dozornej rade počas roka 2008 nenastali žiadne personálne zmeny. Členmi dozornej rady boli: Iveta Hurná, László Kovács a Gabriela Smolíková (predsedníčka).

Výbor ÚPN zabezpečoval činnosť ÚPN pri plnení úloh podľa zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa a podľa pokynov správnej rady. Výbor určoval a kontroloval plnenie konkrétnych úloh sekcií, koordináciu výstupov jednotlivých úloh pre webovú stránku, prípravu a organizačné zabezpečenie podujatí, riešenie aktuálnych organizačných otázok spojených s činnosťou sekcií a ich finančného, materiálneho a personálneho zabezpečenia. V roku 2008 nastali vo výbore dve personálne zmeny. Ladislav Bukovszky sa k 31. januáru 2008 vzdal členstva vo výbore. K 1. februáru 2008 bol správnu radou na uvoľnené miesto vymenovaný Radoslav Ragač. K 15. júnu 2008 sa Radoslav Ragač vzdal členstva vo výbore. Na uvoľnené miesto správna rada k 10. septembru 2008 menovala Ľubomíra Ďurinu. Členmi výboru k 31. decembru 2008 boli: Ľubomír Ďurina, Marian Gula, Terézia Holecová, Marta Košíková, Ľubomír Morbacher, Ján Ondriaš (predseda) a Ondrej Podolec.

PERSONÁLNE ZABEZPEČENIE ČINNOSTI

V roku 2008 Ústav pamäti národa evidoval 120 žiadostí o prijatie do pracovného pomeru. Išlo prevažne o žiadateľov s vysokoškolským vzdelaním – historikov, archivárov, filozofov, politológov a žurnalistov. Počet pracovníkov v odborných profesiách sa rozšíril, na základe ôsmich výberových konaní bolo v roku 2008 do zamestnania prijatých štrnásť pracovníkov. Do sekcie vedeckého výskumu nastúpilo päť vedeckých pracovníkov a traja pracovníci na administratívno-organizačnú a redakčnú činnosť. Do sekcie archívu nastúpili dvaja technickí pracovníci, do sekcie dokumentácie bol prijatý jeden pracovník, do sekcie evidencií a referátu Oral History takisto po jednom zamestnancovi.

Pracovný pomer v roku 2008 ukončilo jedenásť osôb. Celkový počet zamestnancov sa tak v priebehu roka zvýšil o troch a k 31. decembru 2008 dosiahol počet 75 osôb. Ústav na základe dohôd spolupracoval aj s piatimi externými spolupracovníkmi v oblasti právneho poradenstva, informatiky, správy internetovej stránky ústavu a digitalizácie filmových dokumentov. Z celkového počtu zamestnancov malo vysokoškolské vzdelanie 66 % a stredoškolské 34 % zamestnancov. Organizačná štruktúra Ústavu pamäti národa sa v priebehu roka nemenila. Skladala sa zo sekretariátu predsedu správnej rady, oddelenia ekonomiky a správy, oddelenia sprístupňovania, sekcie informatiky, sekcie archívu, sekcie dokumentácie, sekcie evidencií, sekcie vedeckého výskumu a referátu Oral History.

HOSPODÁRENIE

Ústav pamäti národa dostal na rok 2008 financie rozpočtované v kapitole Všeobecná pokladničná správa v celkovom objeme 48 535 000 Sk, z toho na bežné transfery 46 535 000 Sk a na kapitálové výdavky 2 000 000 Sk. Príjmy z činnosti ÚPN (príjmy z odpredaja publikácií a vydaných fotokópií, príjmy z úrokov v banke a i.) predstavovali sumu 782 000 Sk.

Rozpočtom vyčlenené prostriedky na bežné transfery boli použité na financovanie úloh vyplývajúcich zo zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa: na odmeňovanie zamestnancov 21 675 000 Sk, poistné 8 003 000 Sk, tovary a služby 16 713 000 Sk (z toho na odmeny pre členov správnej a dozornej rady 7 127 000 Sk), odstupné 20 000 Sk, odchodné 23 000 Sk a nemocenské dávky zamestnancom 96 000 Sk. Bežný transfer bol vyčerpaný v celkovej sume 46 530 000 Sk.

Z transferu na kapitálové výdavky bola v roku 2008 vyčerpaná suma 154 000 Sk. Pre zostatok vo výške 1 844 000 Sk bol Ministerstvom financií SR daný súhlas na čerpanie v roku 2009. Uvedená čiastka bola plánovaná na dobudovanie a rozšírenie archívu, čo sa predbežne nerealizovalo pre pozastavenie procesu delimitácie archívnych dokumentov z Českej republiky z dôvodu neplnenia dohody

02

(z českej strany), uzatvorenej medzi Ministerstvom obrany SR a Ministerstvom obrany ČR.

Nevyčerpaná suma z dotácie štátneho rozpočtu (bežný transfer) v čiastke 5 000 Sk, úroky z účtu vedeného v Tatrabanke vo výške 114 000 Sk a ročné zúčtovanie zdravotného poistenia zo zdravotných poisťovní v sume 67 000 Sk boli odvedené do Štátnej pokladnice.

Majetok Ústavu pamäti národa predstavoval k 1. januáru 2008 hodnotu 30 609 000 Sk, zníženú o oprávky v hodnote 26 263 000 Sk. V roku 2008 bol prírastok majetku v čiastke 284 000 Sk a vyradený majetok mal hodnotu 78 000 Sk. Ústav pamäti národa mal k 31. decembru 2008 majetok v celkovej hodnote 30 815 000 Sk, znížený o odpisy v čiastke 28 508 000 Sk. Reálna hodnota majetku k 31. decembru 2008 tak bola 2 307 000 Sk.

TLAČ A MÉDIÁ

Médiá sa aj v roku 2008 intenzívne zaujímali o činnosť Ústavu pamäti národa. Z množstva tém najväčšiu odozvu našli otázky spojené so zmenou sídla ÚPN, návrh skupiny poslancov NR SR na zrušenie ÚPN, prezentácia výsledkov činnosti ÚPN, vystúpenia vedeckých pracovníkov v publicistických reláciách pri výročiach historických udalostí, využívanie zverejnených prepisov registrov zväzkov ako nástroja verejnej kontroly osôb registrovaných v protokoloch.

O svojej činnosti ústav informoval na tlačových besedách. Dňa 28. apríla 2008 sa konala tlačová konferencia k problematike zverejnenia časti registračných protokolov Vojenskej kontrarozvedky, ústav zároveň médiám poskytol stanovisko k poslancovému návrhu zákona na zrušenie ÚPN. Dňa 29. mája 2008 sa uskutočnila tlačová konferencia o podaniach na Generálnu prokuratúru SR vo veci zločinov proti ľudskosti za strelbu na hraniciach. Na tlačovej konferencii 7. augusta 2008 ÚPN informoval o pozmeňovaní záznamov v registračných protokoloch. Dňa 31. októbra 2008 sa konala tlačová konferencia k zverejneniu zoznamu arizovaných židovských podnikov.

Internetové stránky ÚPN mali priemernú dennú návštevnosť cca 230 osôb, ktoré si pozreli v priemere 400 stránok. V prípade zverejnenia výsledkov činnosti ústavu vo forme databáz prevyšuje návštevnosť stránok ústavu približne tridsaťnásobne denný priemer.

AGENDA SÚDNYCH SPOROV

Za celé obdobie existencie ústavu vystúpilo so žalobou proti ÚPN dovedna tridsať osôb, ktoré iniciovali spolu tridsaťdva súdnych podaní. Z uvedeného počtu bolo jedno podanie vzaté späť ešte pred prvým pojednávaním.

Ide prevažne o žaloby na ochranu osobnosti, kde sa navrhovatelia domáhajú súdneho rozhodnutia, že boli neoprávnene evidovaní v registračných protokoloch bývalej Štátnej bezpečnosti, a že s ňou vedome nespolupracovali. Žiadajú súdy, aby ústav nariadili výmaz údajov z evidencií, alebo zverejnenie rozsudkov na internetovej stránke ústavu. Finančné odškodnenie za nemajetkovú ujmu požadovali traja navrhovatelia.

Podľa stavu k 31. decembru 2008 bolo druhostupňovým súdom právoplatne rozhodnutých osem žalôb, z toho päť v prospech ÚPN, tri v prospech navrhovateľov, pričom v jednom prípade podal ústav mimoriadny opravný prostriedok.

Aktuálne prebieha dvadsaťtri súdnych konaní, z toho dvanásť je bez rozhodnutia, v jedenástich prípadoch bolo vynesené prvostupňové rozhodnutie (v prospech ÚPN bolo sedem rozhodnutí, z tohto počtu sa dvaja žalobcovia odvolali na krajské súdy; v prospech navrhovateľov boli vynesené štyri rozhodnutia, voči ktorým sa ústav odvolal – odvolacím súdom k 31. decembru 2008 neboli vytýčené pojednávania).

SPOLUPRÁCA SO ŠTÁTNYMI INŠTITÚCIAMI

Od roku 2003 ÚPN poskytuje orgánom verejnej moci podklady na plnenie zákonom stanovených úloh. V roku 2008 enormne narástlo vybavovanie tejto administratívnej agendy (až o 492 %). V porovnaní s rokom 2007, keď ÚPN od Národného bezpečnostného úradu, Vojenského obranného spravodajstva a Slovenskej informačnej služby prijal a vybavil 700 žiadostí, v roku 2008 tento počet narástol celkovo až na 3444 vybavených žiadostí. Nárast počtu žiadostí súvisí predovšetkým s ukončením platnosti bezpečnostných osvedčení a vydávaním nových osvedčení v zmysle § 28 zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností.

Dňa 13. februára 2008 sa uskutočnilo stretnutie predstaviteľov ÚPN s riaditeľom Národného bezpečnostného úradu, ktorého predmetom bolo riešenie otázok súvisiacich s delimitáciou archívnych materiálov I. správy ZNB (rozvedky) z Česka a ich sprístupňovaním. Keďže niektoré dokumenty I. správy ZNB sú na základe platných právnych predpisov Českej republiky utajené, v zmysle platných medzivládnych zmlúv by mali ostať v podobnom režime aj po delimitácii na Slovensko.

ÚPN podáva od roku 2006 pravidelne návrhy na štátne vyznamenania. V roku 2008 udelili na návrh ÚPN štátne vyznamenania Viliamovi Pačesovi a Milanovi Antolíkovi (Križ M. R. Štefánika II. triedy) a Karolovi Noskovičovi (Rad Ľudovíta Štúra II. triedy). ÚPN zároveň poskytol konzultácie iným subjektom, ktoré predkladajú návrhy na štátne vyznamenanie osôb.

02

Po vypovedaní zmluvy o výpožičke budovy zo strany Ministerstva spravodlivosti SR prebiehali v zmysle uznesenia vlády SR č. 471 z 2. júla 2007 rokovania o zabezpečení sídla ústavu s predstaviteľmi Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií SR. Ministerstvo ponúklo ústavu priestory v budove na Námestí slobody č. 6 v Bratislave. Dňa 30. júna 2008 podpísal ÚPN s Ministerstvom spravodlivosti SR dodatok k zmluve o výpožičke budovy na Námestí SNP č. 28, ktorým bola výpožička predĺžená do 30. septembra 2008 a následne do 30. novembra 2008. V novembri sa časť pracovníkov ÚPN presťahovala do priestorov budovy Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií SR na Námestí slobody, v rámci ktorej ústav dostal do užívania jedno poschodie objektu. Ostatní pracovníci a Archív ÚPN naďalej pôsobia v prenajatých priestoroch na Miletičovej ulici č. 7. Štát tak naďalej nenaplnil svoju povinnosť vyplývajúcu z § 15 zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa, ktorý mu určuje previesť na ÚPN z vlastníctva Slovenskej republiky nehnuteľnosti umožňujúce plniť úlohy ÚPN.

Predseda Správnej rady ÚPN Ivan Petranský v rámci plnenia zákonom stanovených úloh vystúpil v pléne NR SR a Výbore NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien (gesčný výbor pre činnosť ústavu). Dňa 30. apríla 2008 predstavil vo výbore záverečný účet za rok 2007. Dňa 12. júna 2008 výbor oboznámil s Výročnou správou o činnosti ÚPN za rok 2007. Správa bola následne v dňoch 3. – 4. júla 2008 prednesená a prerokovaná v pléne Národnej rady SR. Dňa 25. novembra 2008 bol vo výbore predstavený návrh rozpočtu ústavu na rok 2009.

MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA

ÚPN v priebehu roka 2008 pokračoval v rozvíjaní medzinárodných aktivít, pričom sa sústredil na založenie ďalších foriem kooperácie. Spolupráca prebiehala predovšetkým s obdobnými inštitúciami v krajinách strednej a východnej Európy.

Na pozvanie bulharskej vládnej komisie pre sprístupnenie zväzkov bulharskej štátnej bezpečnosti sa zástupca ÚPN Norbert Gašaj zúčastnil v Sofii v dňoch 6. – 8. apríla 2008 medzinárodnej konferencie Rok činnosti vládnej komisie – očakávania verejnosti, postoje a problémy. Témou bola reflexia prvého roku pôsobenia komisie v Bulharsku, konfrontácia so skúsenosťami podobných inštitúcií v krajinách Európskej únie, očakávania verejnosti, možnosti sprístupňovania zväzkov Štátnej bezpečnosti a riešenie problémov súvisiacich so sprístupňovaním.

Zástupca Ústavu pamäti národa Norbert Gašaj sa v dňoch 28. – 30. septembra 2008 zúčastnil na pozvanie Medzinárodnej komisie pre hodnotenie zločinov nacistických a sovietskych okupačných režimov v Litve na medzinárodnom seminári Zločiny totalitných režimov v strednej a východnej Európe – skúsenosti a vyhliadky v hodnotení. Cieľom bol pohľad na skúsenosti štátov strednej a východnej Európy so Stalinovým terorom v 20. storočí a hodnotenie a posúdenie týchto skúseností na úrovni Európskej únie, Európskeho parlamentu, Európskej

02

komisie, ako aj posúdenie možností zvýšenia povedomia európskej verejnosti o stalinistických zločinoch.

ÚPN sa zapojil do medzinárodného projektu Politickí väzni Československa – obeť stalinizmu, ktorého ďalšími partnermi sú: ANO pro Evropu, AEGEE – Praha (Association des Etats Généraux des Étudiants de l'Europe), University of Tampere, CIDEM (Civisme et Democratie), Institut für Geschichte und Biographie, francúzsky inštitút CERCEC. Cieľom projektu o. i. je informovať spoločnosť o nedávnej minulosti a vytvoriť medzinárodné kontakty medzi vedcami a bádateľmi, ktorí sa venujú téme politických väzňov, organizovať konferencie a vzdelávacie workshopy predovšetkým pre študentov, vytvoriť internetovú stránku, kde sú k dispozícii audio a videonahrávky rozhovorov s politickými väzňami, odborné štúdie a dokumenty. Činnosť v rámci medzinárodného projektu sa začala v septembri 2008.

Dňa 6. novembra 2008 bola podpísaná dohoda o spolupráci medzi Ústavom pamäti národa, zastúpeným predsedom správnej rady Ivanom Petranským, Ústavom pre štúdium totalitných režimov v zastúpení riaditeľom Pavlom Žáčkom a Archívom bezpečnostných zložiek v zastúpení riaditeľom Ladislavom Bukovszkým.

Zľava: Pavel Žáček, Ivan Petranský a Ladislav Bukovszky

Podpredseda správnej rady Ján Ondriaš sa v dňoch 10. – 11. novembra 2008 zúčastnil na stretnutí predstaviteľov krajín Európskej únie k možnosti vzniku spoločnej európskej inštitúcie na skúmanie totalitných režimov za obdobie 1917 – 1990. Rokovanie iniciovala Česká republika s cieľom následne predstaviť túto iniciatívu v Európskom parlamente, ktorý by mal rozhodnúť, či sa táto problematika stane oficiálnou súčasťou agendy Európskej komisie. Dospelo sa k spoločnému rozhodnutiu požadovať zaradenie tejto problematiky do agendy Európskej komisie, čo sa má uskutočniť počas predsedníctva Českej republiky.

02

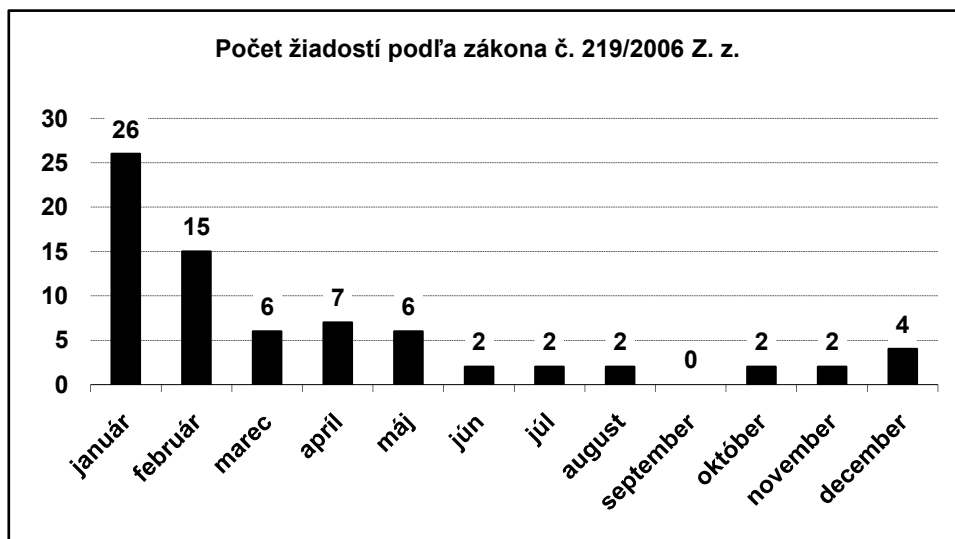
V rámci kontaktov so zahraničnými partnermi, ktoré boli nadviazané na medzinárodnej konferencii o KGB v roku 2007, sa 5. decembra 2008 uskutočnila návšteva podpredsedu Správnej rady ÚPN Jána Ondriaša v Inštitúte Ludwiga Boltzmann na výskum vojnových následkov v rakúskom Grazi, kde boli prerokované možnosti budúcej spolupráce na výskumných projektoch o problematike hraníc.

Predseda Správnej rady ÚPN Ivan Petranský spolu s predstaviteľmi partnerských inštitúcií z Nemecka, Poľska, Česka, Maďarska, Rumunska a Bulharska podpísali 16. decembra 2008 v Berlíne dohodu o vytvorení Európskej siete úradov spravujúcich písomnosti bývalých bezpečnostných zložiek z obdobia komunizmu. Dohoda vytvorila platformu na multilaterálnu spoluprácu v súvislosti s témami, dôležitými pre prácu partnerských organizácií v jednotlivých krajinách. Dôraz kladie na nevyhnutnosť sprístupnenia materiálov štátnej bezpečnosti verejnosti, dôležitosť nezávislého výskumu a vzájomnú podporu pre dosahovanie spoločne deklarovaných cieľov. Zároveň boli dohodnuté metódy spolupráce. Každoročne sa bude konať výročná konferencia, na ktorej sa prerokujú kľúčové body práce jednotlivých inštitúcií. Činnosť siete bude zabezpečovať koordinačná skupina zložená zo zástupcov participujúcich inštitúcií. Každý rok bude sieť na rotačnej báze predsedáť jedna z partnerských inštitúcií.

Ústav pamäti národa v roku 2008 navštívili veľvyslanci Spojených štátov amerických, Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska a Litvy. Stretli sa s predsedom Správnej rady ÚPN Ivanom Petranským. Dňa 21. mája 2008 ústav navštívil veľvyslanec USA na Slovensku Vincent Obsitnik, ktorý sa oboznámil s činnosťou ústavu a ocenil význam práce ÚPN, pričom vyjadril názor o potrebnosti jeho existencie aj do budúcnosti. Prácu ústavu ocenil aj britský veľvyslanec Michael Roberts, ktorý ÚPN navštívil 28. mája 2008. Dňa 23. októbra 2008 prišiel na návštevu ÚPN veľvyslanec Litvy Giedrius Puodziunas. Zaujímal sa o aktivity ÚPN, skúsenosti s hodnotením totalitných režimov na Slovensku a možnosti spolupráce s Litvou.

AGENDA ÚČASTNÍKOV PROTIKOMUNISTICKÉHO ODBOJA

Podľa § 11 zákona č. 219/2006 Z. z. o protikomunistickom odboji a § 8 zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa ÚPN rozhoduje o priznaní postavenia účastníka protikomunistického odboja. Tento štatút je oprávnený získať občan, ktorý sa v období rokov 1944 – 1989 postavil na odpor proti komunistickému režimu napr. ako člen ilegálnej organizácie, účastník zahraničného odboja, či politický väzeň. ÚPN o priznaní štatútu rozhoduje na základe písomnej žiadosti, súčasťou ktorej je dotazník. Údaje z dotazníka sa verifikujú dokumentmi uloženými v archívoch na Slovensku i v zahraničí. Pri skúmaní oprávnenosti žiadosti sa zisťujú aj možné prekážky (spolupráca s ŠtB, práca v zložke ŠtB, vysoká funkcia v aparáte KSC a i.). Počet prijatých žiadostí v roku 2008 bol 74.

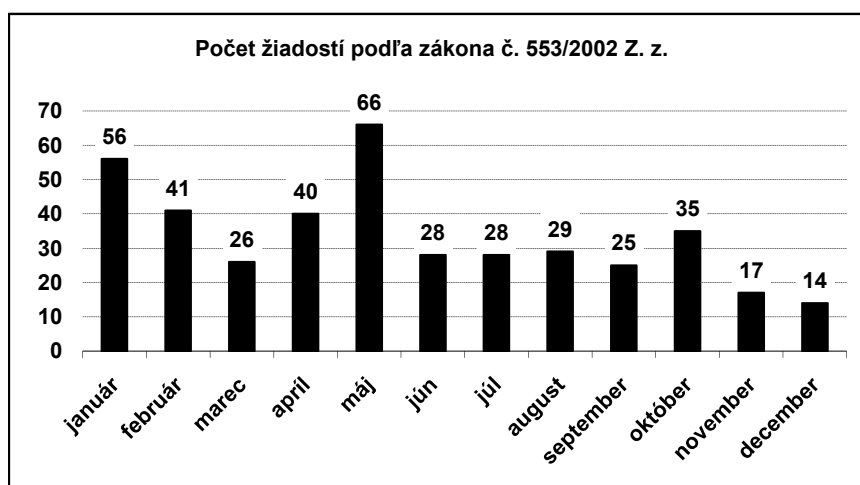
Najväčším problémom, s ktorým bolo potrebné sa vyrovnáť, je nekompletnosť dokladov. Pokiaľ ich žiadateľ nepriložil ku svojej žiadosti, bolo ich potrebné vyžiadať v zodpovedajúcom archíve. Nešlo iba o archív ÚPN, ale aj o dokumenty uložené v Slovenskom národnom archíve, Archíve Zboru väzenskej a justičnej stráže SR, vojenských archívoch a archívoch jednotlivých súdov. Preto je získavanie podkladov v mnohých prípadoch komplikované a zdĺhavé, hlavne pokiaľ žiadateľ v dotazníku neposkytne informáciu, ktorá by pracovníkov ÚPN aspoň orientačne nasmerovala k relevantným dokumentom.

ÚPN priznal v roku 2008 postavenie účastníka protikomunistického odboja 119 osobám. Dovedna tak k 31. decembru 2008 udelil tento štatút 206 jednotlivcom. Hlavné skupiny tvorili bývalí politickí väzni a príslušníci pomocných technických práporov, v 16 prípadoch bol doteraz štatút priznaný podľa § 7 (iné zjavné formy odboja) a v 8 prípadoch in memoriam manželkám bývalých politických väzňov. Ústav prioritne vybavoval žiadosti žijúcich účastníkov odboja vzhľadom na ich, vo väčšine prípadov, vysoký vek. Osobám, ktorých žiadostiam sa vyhovel, vydal ÚPN preukaz účastníka protikomunistického odboja. V prípade žiadateľov, ktorí naplnili podmienky podľa § 6 (politickí väzni), ÚPN požiadal Ministerstvo obrany SR aj o priznanie postavenia vojnového veterána. ÚPN vydal z dôvodu zákonnej prekážky (spolupráca s ŠtB, funkcionár HG, nerehabilitovaný trestný čin) zamietavé stanovisko v ôsmich prípadoch. V roku 2008 sa ani jedna zo spomenutých osôb neobrátila na Ministerstvo spravodlivosti SR so žiadosťou o preskúmanie stanoviska ÚPN.

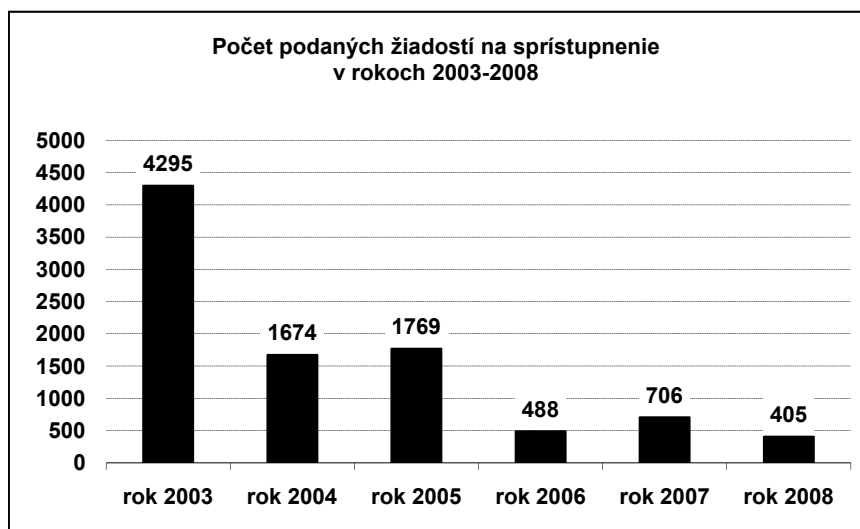
03

SPRÍSTUPŇOVANIE DOKUMENTOV

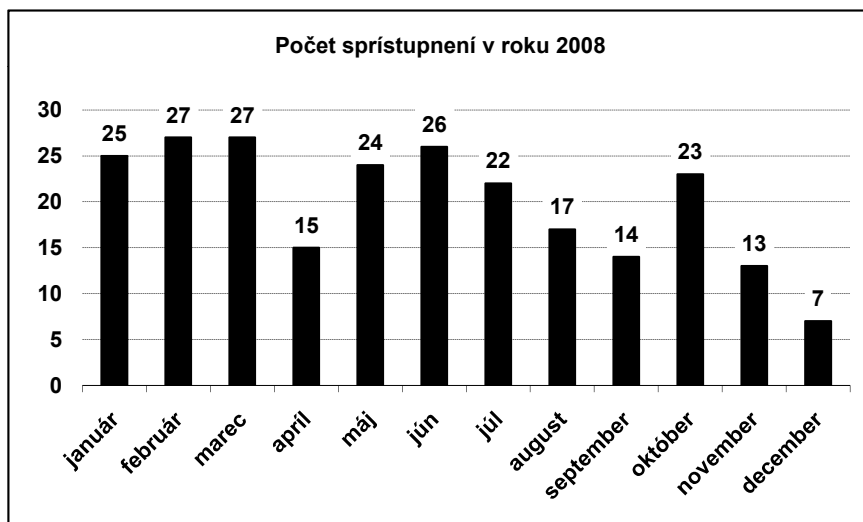
Ústav pamäti národa na základe písomnej žiadosti podľa § 17 a 18 zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa sprístupňuje žiadateľom dokumenty po bývalých bezpečnostných zložkách štátu z obdobia rokov 1939 – 1989. V roku 2008 ÚPN prijal 405 žiadostí fyzických osôb o sprístupnenie dokumentov.

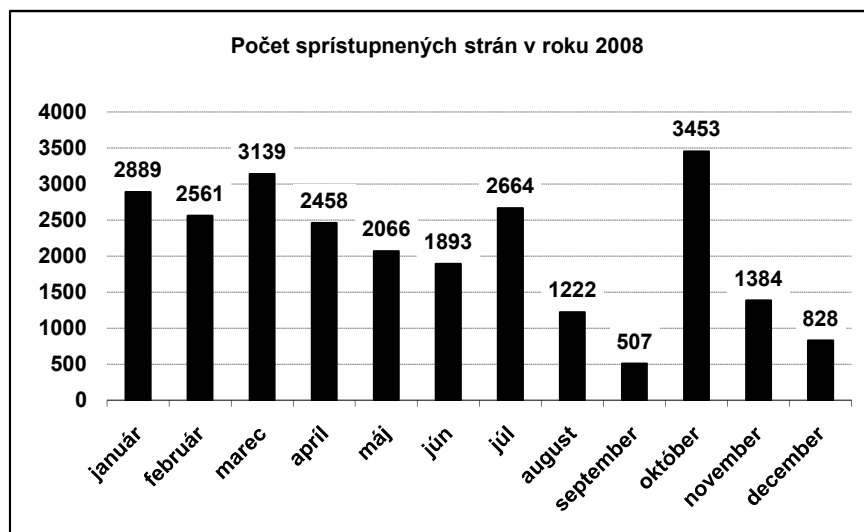
V porovnaní s rokom 2007 došlo k poklesu počtu žiadostí o 43 %.

V roku 2008 sa s dokumentmi vyžiadanými podľa § 17 a 18 zákona č. 553/2002 Z. z. oboznámilo 240 osôb.

ÚPN pripravil a sprístupnil žiadateľom celkovo 25 064 strán dokumentov.

03

V roku 2008 sa vo všetkých žiadostiach o sprístupnenie za rok 2003 – 2007 (cca 9000 žiadostí) vykonali opakované lustrácie, nakoľko sa vytvorili nové databázy a už existujúce databázy a evidencie sa doplnili o nové informácie. Pri lustrácii niektorých žiadostí (v počte 387) sa zistilo, že danými dokumentmi Archív ÚPN nedisponuje. Predmetné žiadosti boli zaslané na preverenie do novovzniknutého Archívu bezpečnostných zložiek v Prahe (cca 400 žiadostí na cca 500 dokumentov). Po ich dohľadání sa žiadateľom odošle vyrozumienie o výsledku lustrácie. Ak sa budú predmetné dokumenty nachádzať v Prahe, žiadateľ bude vyrozumiený, kde môže o sprístupnenie predmetných zväzkov požiadať. V prípade, že Archív bezpečnostných zložiek v Prahe nebude dokumentmi disponovať, žiadatelia budú o skutkovom stave vyrozumení.

ARCHÍV

Plán práce Archívu Ústavu pamäti národa vychádzal z úloh, ktoré ústavu určuje zákon 553/2002 Z. z. Základná pracovná náplň archívu spočíva v spracovávaní, sprístupňovaní a ochrane archívnych dokumentov.

ARCHÍVNE FONDY

Prioritou v rámci pracovných úloh bolo usporadúvanie archívneho materiálu z rozsypu prevzatého od Slovenskej informačnej služby a premanipulovanie archívnych dokumentov XII. správy ZNB Bratislava. Pracovalo sa s nasledujúcimi archívnymi fondmi:

- OŠT (osoby pre styk so štátnym tajomstvom) III. odboru KS ZNB S-ŠtB Bratislava – roztriedenie, odspinkovanie, abecedné usporiadanie materiálu (cca 80 %) – 7 bm;

04

- OŠT III. odboru XII. správy ZNB Bratislava abecedné usporiadanie materiálu – 2 bm;
- Kontrolná správa rádiokomunikácií (KSR) KS ZNB S-ŠtB Bratislava – rozpracovanie materiálu – 2 bm;
- Oddelenie dokumentácie zločinov komunizmu pri MS SR (dodatky) – usporiadanie registratúry – 2,5 bm;
- I. odbor KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica – okresy v rámci KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica – usporiadanie, doplnenie dodatkov k odborom OAO (organizačno-analytický odbor), VO (vnútorný odbor), ŠEO (štatisticko-evidenčný odbor) – 1,9 bm;
- II. odbor KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica – triedenie, usporiadanie a inventarizácia – 2,6 bm;
- OS ZNB S-ŠtB Senica – usporiadanie 1 bm;
- II. S ZNB – usporiadanie a premanipulovanie fondu – 12 bm;
- KS ZNB S-ŠtB Bratislava a KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica – rekonštrukcia objektových zväzkov z registratúry – 3 bm.

Okrem toho sa pracovalo na usporiadaní časti interných noriem federálneho ministerstva vnútra, analýze rozhodnutí o ukončení zväzkov (zväzková agenda KS ZNB S-ŠtB Košice) z hľadiska využiteľnosti pri dopĺňaní databáz, usporiadaní vyjadrení osôb k zväzkom, kontrole agentúrnych a operatívnych zväzkov S-ŠtB Košice, indexácii častí zlomkov vyšetrovacích spisov v sérii BA – S. Vykonali sa manipulačné práce s mikrofišmi I. S ZNB: výmena pôvodných škatúl mikrofišov za umelohmotné schránky (úspora miesta cca 25 – 30 %) a prebaľovanie mikrofišov do obálok z neutrálneho papiera.

V rámci akvizičnej činnosti sa Archívu ÚPN darom podarilo získať pozostalosti Rudolfa Olšinského a Juraja Cígera (knížnica). Zároveň boli zbierky archívu obohatené aj o ďalšie dokumenty (cca 0,3 bm).

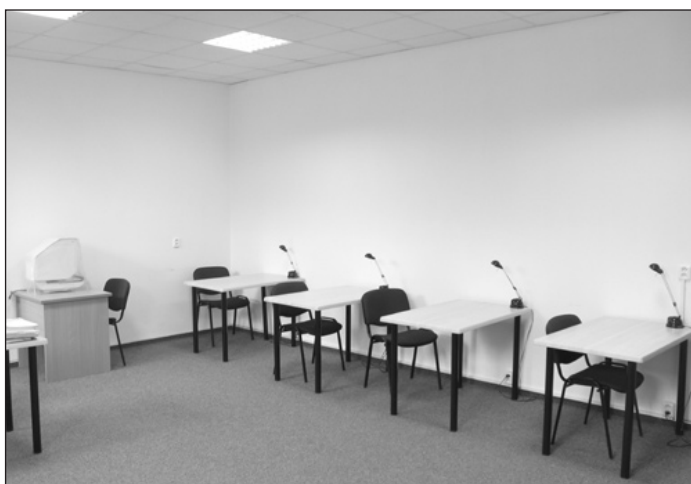
BÁDATEĽŇA

Počet bádateľov v porovnaní s rokom 2007 mierne vzrástol zo 149 na 169 (z toho externí bádatelia 160). Počet bádateľských návštev v roku 2008 v porovnaní s predchádzajúcim rokom mierne stúpol zo 629 na 675, z toho externí bádatelia navštívili bádateľňu archívu 427-krát a zamestnanci ÚPN 248-krát. V porovnaní s rokom 2007 badať trend stabilizácie počtu bádateľských návštev.

Z archívu bolo celkovo vybraných 3941 položiek, z toho do bádateľne 1200 položiek. Pre skenovacie pracovisko bolo pripravených 2206 položiek, čo celkovo predstavovalo 114 583 listov archívneho materiálu. Pre bádateľňu bolo sprístupnených približne 204 000 listov. Tlačoviny sprístupnené cez bádateľňu (denníky a periodiká) predstavovali 53 zväzkov. Počet knižných výpožičiek bol 86 titulov, požičaných bolo aj 100 mikrofišov, čo predstavovalo 1622 listov.

04

O vydanie xerokópií požiadalo 61 bádateľov. Celkovo bolo pripravených 1248 strán xerokópií. Pre používanie digitálneho fotoaparátu bolo udelených 53 povolení na študijný účel a 15 povolení na používanie reprografických prístrojov a kamier na mediálne účely.

Ako účel sprístupnenia dominoval vedecký výskum (výskumné projekty, diplomové práce, bakalárske práce). S týmto cieľom v archíve študovalo 118 bádateľov. Nasledoval záujem súkromného charakteru – štúdium vlastného spisu či spisu blízkej osoby (18 bádateľov), spravodajstvo a publicistika (15 bádateľov), nazretia úradného charakteru (11 bádateľov) a príprava dokumentárnych filmov (7 bádateľov).

Hlavné tematické okruhy, o ktoré sa bádatelia zaujímali, boli perzekúcie cirkví, politické procesy, problematika spolupracovníkov ŠtB, organizácia, činnosť, personálne obsadenie a metodika práce ŠtB, problematika exilu, udalosti roku 1968, obdobie normalizácie, menšiny na Slovensku a obdobie prvej Slovenskej republiky. Bádateľňa zaregistrovala aj záujemcov o dejiny železníc, kolektívizáciu, komunistickú propagandu, dejiny Demokratickej strany, Zväz slovenských partizánov a i.

05

SPOLUPRÁCA S GENERÁLNOU PROKURATÚROU SR

Zákon č. 553/2002 Z. z. v § 8, písm. d) ukladá ÚPN povinnosť predkladať podnety na trestné stíhanie zločinov a trestných činov a spolupracovať pritom s Generálnou prokuratúrou Slovenskej republiky. V súvislosti s plnením tejto úlohy ÚPN v roku 2008 spolupracoval s GP SR a orgánmi činnými v trestnom konaní pri objasňovaní prípadov, ktoré boli predmetom štyroch podaní z decembra 2007. Ústav zároveň pripravil komplexný podnet na GP SR, ktorý nasvedčuje spáchaniu zločinov proti ľudskosti v súvislosti s usmrtením 42 civilných osôb na slovensko-rakúskom úseku „železnej opony“ do roku 1989.

PODNETY Z ROKU 2007

Situácia v prípade 4 podnetov doručených na GP SR v decembri 2007 bola v roku 2008 nasledovná:

- Prípád Florián Gál. V tomto prípade (z podnetu syna obete), kde mal byť F. Gaál v roku 1952 počas výsluchu v úradovni ŠtB vyhodnený z okna, na následky čoho mal zomrieť, začal vyšetrovateľ úradu justičnej a kriminálnej polície KR PZ v Bratislave 15. augusta 2008 trestné stíhanie pre trestný čin vraždy podľa § 216 ods. 1 TZ platného v čase spáchania skutku.
- Prípád Milan Gono. V tomto prípade (podnet z vlastných zistení) M. Gono pádom zo stavby v roku 1979 utrpel smrteľné zranenia a skutok mohol súvisieť s represívnou činnosťou ŠtB, resp. iných bezpečnostných zložiek bol podnet 5. marca 2008 odložený prokuratorkou GP SR. Na základe doplňujúceho podania a úradných záznamov, ktoré mali slúžiť na vypočutie svedka vyhľadaného Ústavom pamäti národa, bola lehota na vybavenie podnetu predĺžená a 16. júla 2008. Podnet bol na základe nových skutočností odstúpený na ďalšie konanie Vojenskej obvodovej prokuratúre v Bratislave.
- Prípád Štefan Polák. V prípade zavraždeného katolíckeho duchovného Š. Poláka v roku 1987 (podnet z vlastných zistení), ktorý môže súvisieť s represívnou činnosťou ŠtB, rozhodol 1. februára 2008 vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície KR PZ v Trnave o pokračovaní v trestnom stíhaní.
- Prípád Valéria Matulayová. V prípade (podnet z vlastných zistení) bola V. Matulayová v roku 1961 použitím fyzického a psychického násillia a mučenia vyšetrovateľmi ŠtB a dozorcami donútená k nepravdivým priznaniam a neskôr odsúdená na nepodmienečný trest, pričom vo výkone trestu trpela smrteľným ochorením. Jeho príčinou mohli byť práve vyšetrovacie metódy. Podnet bol 21. mája 2008 odložený prokuratorkou GP SR. Prokuratorka svoje rozhodnutie odôvodnila okrem iného aj argumentom: „Obvinená Matulayová ani v jednej zo svojich výpovedí, ani v žiadnom písomnom podaní neuviedla, že by vyšetrovatelia alebo väzenskí dozorcovia použili voči nej fyzické násillie a nútili ju tak k priznaniu.“

K odôvodneniu prokurátorky je potrebné dodať, že tak mala urobiť práve v čase, keď bola mučená. Argumentácia prokurátorky GP SR v roku 2008 je vo vzťahu k obeti likvidačného politického procesu z obdobia neslobody zarážajúca a je vyjadrením postoja k trestnoprávnemu vyrovnávaniu sa s komunistickou minulosťou.

PODNETY Z ROKU 2008

Dňa 28. mája 2008 bol Generálnej prokuratúre SR doručený podnet – oznámenie o skutočnostiach, ktoré nasvedčujú spáchanie zločinov proti ľudskosti v súvislosti s usmrtením 42 civilných osôb na slovensko-rakúskom úseku „železnej opony“ do roku 1989. Podnet konkrétne menuje osoby, ktoré boli ako členovia Vojenskej rady veliteľstva Pohraničnej stráže, resp. Vojenskej rady Hlavnej správy Pohraničnej stráže a Ochrany štátnych hraníc spolu s federálnymi ministrami vnútra, resp. obrany a kompetenčne príslušnými námestníkmi zodpovedné najvyšším stranickým orgánom za vražedný režim, ktorý na hraniciach panoval v 70. a 80. rokoch. Sú medzi nimi aj zástupcovia oddelenia štátnej administratívy ÚV KSČ.

Súčasťou tohto podania bolo 157 príloh, jednotlivé prílohy tvorili niekoľko desiat až stostranové ucelené listinné dôkazy. Išlo o archívne dokumenty obsahujúce základné skutkové okolnosti usmrtenia všetkých 42 osôb Pohraničnou strážou, resp. inou bezpečnostnou zložkou v súvislosti s pokusom o emigráciu; časti personálnych zväzkov príslušníkov Pohraničnej stráže, ktoré obsahujú ich osobné údaje a identifikujú ich účasť na týchto usmrteniach alebo preukazujú ich priamu hierarchickú nadriadenosť príslušníkom PS, ktorí sa fyzicky podieľali na usmrťovaní týchto osôb; podzákonné normy, ako rozkazy ministrov vnútra, tajné rozkazy ministrov národnej bezpečnosti, rozkazy náčelníka Hlavnej správy Pohraničnej stráže a Ochrany štátnych hraníc, ktoré upravovali používanie drastických opatrení (zavádzanie elektrifikovaných drôtených zátarás, mínových polí, nasadenie voľne útočiacich psov, pochovávanie usmrtených utečencov na neoznačených a utajených miestach), dokazujúce zodpovednosť za nariadenie týchto opatrení a zodpovednosť za ich udržiavanie; smernice, ktoré upravovali operačnú činnosť hliadok Pohraničnej stráže, organizačné poriadky a štatúty organizačných jednotiek federálneho ministerstva vnútra s ich personálnym obsadením, ktoré riadili činnosť Pohraničnej stráže. Prílohy tohto komplexného podania tvoria tisíce strán listinných dôkazov.

Začaté trestné stíhanie v súvislosti s týmto podnetom:

- Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície KR PZ v Trnave začal dňa 9. októbra 2008 trestné stíhanie za zabitie z „nedbalosti“ podľa § 290. S. Trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch, Zákonného článku V/1878 – vo veci zastrelenia Štefana Bučeka.
- Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície KR PZ v Trnave začal dňa 9. októbra 2008 trestné stíhanie za všeobecné ohrozenie podľa § 190 ods. 1 písm. b, ods. 4, písm. c podľa trestného zákona platného v čase

05

- spáchania skutku – vo veci usmrtenia Antala Pangracza na elektrodrôtenej zátarase.
- Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície KR PZ v Trnave začal dňa 9. októbra 2008 trestné stíhanie za vraždu podľa § 219 TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci zostrelenia a usmrtenia Dianyza Bielanského.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície KR PZ v Trnave začal dňa 9. októbra 2008 trestné stíhanie za ublíženie na zdraví podľa § 222 ods. 1, ods. 2 TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci usmrtenia Milana Dlubača.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície KR PZ v Trnave začal dňa 9. októbra 2008 trestné stíhanie za ublíženie na zdraví podľa § 222 ods. 1, ods. 2 TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci usmrtenia Ondreja Brejku.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin porušenia povinnosti verejného činiteľa spolupáchateľstvom podľa § 6 k § 175 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. d) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci zastrelenia Milana Ehrenfelda.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin porušenia povinnosti verejného činiteľa spolupáchateľstvom podľa § 6 k § 175 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. d) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci usmrtenia Jan Ignacy Mrohsa na elektrodrôtenej zátarase.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin porušenia povinnosti verejného činiteľa spolupáchateľstvom podľa § 6 k § 175 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. d) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci zastrelenia Fridy O'gy Ehrenfeldovej.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin porušenia povinnosti verejného činiteľa spolupáchateľstvom podľa § 6 k § 175 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. d) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci usmrtenia neznámeho muža na elektrodrôtenej zátarase 4. júna 1960.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin porušenia povinnosti verejného činiteľa spolupáchateľstvom podľa § 6 k § 175 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. d) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci zastrelenia Márie Rozmaň.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 158 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. c) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci usmrtenia neznámeho muža na elektrodrôtenej zátarase 20. júla 1962.
 - Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin porušenia

povinnosti verejného činiteľa spolupáchatelstvom podľa § 6 k § 175 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. d) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci zastrelenia Abraháma Berkoviča.

- Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin porušenia povinnosti verejného činiteľa spolupáchatelstvom podľa § 6 k § 175 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. d) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci usmrtenia Františka Borku na elektrodrôtenej zátarase.
- Vyšetrovateľ PZ, úradu justičnej a kriminálnej polície OR PZ v Bratislave V začal 28. novembra 2008 trestné stíhanie pre trestný čin porušenia povinnosti verejného činiteľa spolupáchatelstvom podľa § 6 k § 175 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. d) TZ platného v čase spáchania skutku – vo veci zastrelenia Eugena Ehrenfelda.

Spoluprácu GP SR s ÚPN možno charakterizovať ako úspornú a nevyhnutnú komunikáciu vyplývajúcu z platného právneho poriadku. Z § 29, ods. 2 zákona 553/2002 Z. z. o pamäti národa vyplývala generálnemu prokurátorovi SR povinnosť do šiestich mesiacov odo dňa účinnosti tohto zákona zriadiť osobitnú skupinu prokurátorov pre plnenie úloh podľa tohto zákona. ÚPN nebol dodnes písomne oboznámený o zriadení a zložení tejto osobitnej skupiny. O jej existencii sa dozvedel len z tlače, ktorú informoval generálny prokurátor. Ďalej možno spomenúť prvotné reakcie GP SR v prípade podania o skutočnostiach, ktoré nasvedčujú spáchanie zločinov proti ľudskosti v súvislosti s usmrtením 42 civilných osôb na slovensko-rakúskom úseku hranice. Vyjadrenia charakterizovali podanie ako „historický exkurz“, naznačovali, že podaním sa majú zaoberať len odborníci z oblasti právnych dejín a histórie a sponchybovali, či sa týmito zločinmi majú zaoberať orgány činné v trestnom konaní.

Zo strany ÚPN treba oceniť spoluprácu a operatívnu komunikáciu s ďalšími orgánmi činnými v trestnom konaní, t. j. s miestne príslušnými vyšetrovateľmi PZ, ktorým boli jednotlivé kauzy pridelené. ÚPN sa vo veľmi krátkych lehotách dokázal dohodnúť na doplnení niektorých ďalších požadovaných dokumentov, rovnako na doplnení dokumentov, ktoré boli súčasťou príloh podania, ale vyšetrovatelia PZ ich od GP SR nedostali.

06

VEDECKÝ VÝSKUM A DOKUMENTÁCIA

VÝSKUMNÉ PROJEKTY

Základný vedecký výskum a dokumentácia sa na pôde ÚPN realizovali v rámci nasledujúcich rámcových okruhov:

Dejiny Ústredne Štátnej bezpečnosti

ÚPN naďalej venoval pozornosť problematike tejto kľúčovej policajno-represívnej organizácie Slovenskej republiky 1939 – 1945, ktorá nebola doposiaľ komplexne spracovaná. Ťažisko riešenia projektu spočíva v archívnom výskume v nasledovných archívoch: Archív ÚPN, Slovenský národný archív, Národný archív Praha, Archív bezpečnostných zložiek Praha.

Vznik a pôsobenie Hlinkovej gardy

Problematika tejto polovojskej organizácie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany nebola doposiaľ ucelene preskúmaná. Doterajšie výstupy ÚPN mapovali predovšetkým jej činnosť v rámci jednotlivých regiónov. Ťažisko riešenia projektu spočíva v archívnom výskume v nasledovných archívoch: Archív ÚPN, Slovenský národný archív, Štátny archív v Bratislave, regionálne archívy, Vojenský historický archív, Archív bezpečnostných zložiek Praha. Výskum má v roku 2009 vyústiť do vydania vedeckej monografie a internetovej prezentácie štruktúry Hlinkovej gardy.

Pôsobenie nemeckých spravodajsko-represívnych zložiek na Slovensku v rokoch 1939 – 1945

Projekt mapuje pôsobenie nemeckých spravodajsko-represívnych zložiek, konkrétne SD, brnianskeho gestapa, FS, branných síl a jednotiek SS na území Slovenska v rokoch 1939 – 1945. Spôsobom riešenia projektu sú heuristika, analýza a hodnotenie pramenného materiálu, komparácia s prameňmi nemeckej proveniencie a prameňmi slovenskej proveniencie vo všeobecnosti. Archívny výskum sa uskutočnil v nasledovných archívoch: Slovenský národný archív, Národný archív Praha, Bundesarchiv Berlin. Základným výstupom projektu v roku 2008 bola edícia dokumentov SCHVARC, M., HOLÁK, M., SCHRIFFL, D.: „Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu. Dokumenty I. Bratislava : ÚPN, 2008.

Osudy slovenských Židov v rokoch 1939 – 1945

Na projekte sa na pôde ÚPN kontinuálne pracuje od roku 2005. Pozostáva z týchto tematických okruhov: osobné údaje, majetkové perzekúcie, deportácie, osobná sloboda, masové vraždy. V roku 2008 bola sprístupnená internetová databáza arizovaného podnikového majetku Židov, zverejnená v októbri 2008, a viaceré vedecké štúdie.

Politický systém a režim Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945

Aby sa mohlo dospieť k syntetickému spracovaniu tejto problematiky, je potrebný systematický výskum pôsobenia kľúčových inštitúcií štátu. Riešiteľ projektu,

ktorý sa problematikou zaoberá už viac rokov, pristúpil v k príprave monografického spracovania pôsobenia najvyšších ústavných orgánov SR. Výskum sa uskutočňoval v archívoch: Archív Ústavu pamäti národa, Slovenský národný archív, Štátny archív Bratislava, Štátny archív Banská Bystrica, Štátny archív Prešov, Národný archív Praha, Archív bezpečnostných zložiek Praha. Významným publikačným výstupom v roku 2008 bola popri vedeckých štúdiách publikácia BYSTRICKÝ, V. – LETZ, R. – PODOLEC, O. (eds.): Vznik Slovenského štátu. 14. marec 1939. Spomienky aktérov historických udalostí. 2. diel. Bratislava : AEP, 2008.

Osudy obyvateľov obsadeného juhu Slovenska počas rokov 1938 – 1945

Cieľom projektu je zdokumentovať osudy obyvateľov všetkých národností na území Slovenska, ktoré bolo po prvej viedenskej arbitráži obsadené Maďarskom. Riešenie projektu sa zameriava na: Oral History (zachytenie svedectiev žijúcich svedkov udalostí, terénny výskum – zachytenie udalostí prostredníctvom obecných kroník), prípravu edície dokumentov a spracovanie vedeckej monografie. V roku 2008 sa ÚPN venoval prvej fáze projektu – uskutočnili sa výjazdy spojené so zaznamenaním svedectiev žijúcich pamätníkov.

Retribučné súdnictvo na Slovensku

Projekt sa zaoberá problematikou retribučného súdnictva na Slovensku, ktorej doteraz nebola v slovenskej historiografii venovaná väčšia pozornosť. Výskumný projekt rieši nasledovné otázky: legislatíva upravujúca retribučné súdnictvo na Slovensku – nariadenia SNR (komparatívna analýza príslušných nariadení v európskom kontexte – dekréty prezidenta republiky, norimberské súdy), aplikácia legislatívy – analýza fungovania retribučného súdnictva, príprava edície dokumentov. V priebehu roku 2008 sa uskutočnil výskum v otázke prípravy retribučnej legislatívy a jej historicko-právna analýza. Bola vypracovaná koncepcia pripravovanej edície dokumentov.

Dejiny Štátnej bezpečnosti

Ide o ťažiskový výskumný okruh ÚPN. Jeho dlhodobým cieľom je zmapovanie činnosti Štátnej bezpečnosti na Slovensku počas celej jej existencie. V roku 2008 sa uskutočňoval intenzívny archívny výskum. Boli dosiahnuté nasledujúce výsledky:

- Vydanie edície dokumentov SIVOŠ, J. (ed.): XII. správa ZNB. Dokumenty k činnosti Správy kontrarozvedky v Bratislave v rokoch 1974 – 1989. Bratislava : ÚPN, 2008.
- Ukončená druhá fáza rekonštrukcie organizačnej štruktúry a personálneho obsadenia Krajskej Správy ZNB – Správy ŠtB Košice v rokoch 1981 – 1989, pôsobiacej na teritóriu východného Slovenska. V tomto procese bolo prostredníctvom štúdia a analýzy personálnych spisov a ďalších archívnych dokumentov identifikovaných 409 príslušníkov ŠtB spolu s ich organizačným začlenením v rámci krajskej správy. V roku 2009 bude štruktúra zverejnená na internetovej stránke ÚPN.
- Ukončená rekonštrukcia prípadov manipulácie v spoločnom registračnom protokole Správy ŠtB Bratislava a XII. správy ŠtB po novembri 1989 v prípade 29 spolupracovníkov ŠtB, ktorých záznam v kategórii

06

spolupracovník bol pozmeňovaním v origináli registračného protokolu zmenený na prenasledovanú osobu, resp. inú záujmovú osobu ŠtB. Pri rekonštrukcii boli použité archívne dokumenty, zachované napriek divokým skartáciám v decembri 1989. Sú v nich informácie o činnosti ŠtB a jej agentúrnej sieti. Výsledky boli zverejnené na internetovej stránke ÚPN.

- Ukončená organizačná a personálna rekonštrukcia Spravodajského oddelenia (1/2 odd.) 11. bratislavskej brigády Pohraničnej stráže v rokoch 1985 – 1989 a jej napojenia na riadiaci článok – Spravodajskú správu Hlavnej správy Pohraničnej stráže a Ochrany štátnej hranice. Hlavnou úlohou tejto zložky boli preventívne a represívne opatrenia v súvislosti s emigráciou československých občanov. Zo 468 registrovaných agentúrnych a operatívnych zväzkov sledovanej zložky v uvádzanom období ÚPN prevzal 213. Výskumom a analýzou týchto zväzkov a personálnych materiálov bola táto fáza rekonštrukcie ukončená. V roku 2009 bude organizačná štruktúra zverejnená na internetovej stránke ÚPN.
- Ukončená analýza a popis hlavných objektových zväzkov I. správy ZNB (rozvedky), ktoré boli zverejnené na internetovej stránke ÚPN. Ďalej sa začal výskum archívnych dokumentov v súvislosti so základnou rekonštrukciou oblastných útvarov I. správy ZNB na Slovensku a popisovanie dokumentov radu „8“ – operatívnej korešpondencie I. správy ZNB. Na internetovej stránke ÚPN boli zverejnené útvary Štátnej bezpečnosti, ktoré mali v rokoch 1953 – 1989 v kompetencii výkon rozviednej činnosti z územia Slovenska.

Politické procesy na Slovensku po roku 1948

Projekt sa zaoberá dokumentáciou nezákonností komunistického súdnictva po februári 1948. Jeho riešenie pozostáva z týchto základných fáz: analýza legislatívy umožňujúcej ovládnuť československého súdnictva komunistickým režimom, štruktúra a fungovanie komunistického súdnictva, úloha komunistickej Štátnej bezpečnosti pri príprave a priebehu politických procesov, analýza konkrétnych procesov s politickým pozadím, príprava edícií dokumentov k jednotlivým politickým procesom. Hlavným publikačným výstupom projektu je edičný rad dokumentov k politickým procesom. Počas roku 2008 prebiehala príprava edície dokumentov k procesu s V. Žingorom a spol. a procesu s A. A. Machalkom a spol. Na riešení projektu kooperujeme aj s externými spolupracovníkmi. Realizovalo sa vydanie monografií: MANDZÁK, D. A.: „Agent a špión Vatikánu“. Bratislava : ÚPN, 2008, LETZ, R.: Odkaz živým. Prípád Albert Púčík a spol. Bratislava : ÚPN, 2008. Z hľadiska výskumu zadržaných a odsúdených pri pokuse o prekročenie hranice (§ 8 ods. 1 k § 109 ods. 1 TZ a predchádzajúce) a odsúdených za emigráciu v neprítomnosti (§ 109 TZ) bola vytvorená databáza obetí aj vykonávateľov tejto súdnej perzekúcie v rokoch 1978 – 1979. Cieľom je prezentovať rozsah postihu za tento politický trestný čin.

Cirkev a štát 1945 – 1989

Projekt sa venuje snahám komunistického štátu o likvidáciu cirkví i náboženstva ako takého. Zahŕňa obdobie od nástupu komunistického režimu až po jeho pád

v roku 1989. Hlavným publikačným výstupom sú edične spracované memoáre a vedecká monografia (vydané spoločne s Maticou slovenskou) ANTALOVÁ, Z. – KLOBUČNÍK, M.: Z prednej strany mreží. Martin – Bratislava 2008.

Násilná kolektivizácia poľnohospodárstva

Na projekte sa začalo pracovať v roku 2008. Bola spracovaná koncepcia a začal sa systematický výskum v archívoch na Slovensku i v Česku. Výskum sa zaoberá týmito okruhmi: legislatívna stránka kolektivizácie, politické stránky procesu – úloha štruktúr komunistickej strany, metódy nátlaku na roľníkov, príprava a priebeh politických súdnych procesov, úloha ŠtB v procese kolektivizácie, zaznamenanie svedectiev žijúcich obetí násilnej kolektivizácie. Prvým výstupom v roku 2008 bola štúdia v časopise Pamäť národa (STRAPCOVÁ, K.: Proces s „dedinským boháčom“ Jánom Ševčíkom. Pamäť národa roč. 4, 2008, č. 4).

ZORGANIZOVANÉ VEDECKÉ KONFERENCIE A SEMINÁRE

Podľa § 8, ods. 1, písm. h) zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa má Ústav pamäti národa za úlohu usporadúvať semináre a odborné konferencie. Ústav v roku 2008 zorganizoval samostatne či v spolupráci s inými inštitúciami 4 vedecké konferencie a semináre (na porovnanie – v roku 2007 1 konferenciu):

Február 1948 a Slovensko Medzinárodná vedecká konferencia

Konferencia sa konala 14. a 15. februára 2008 v amfiteátri Právnickej fakulty UK v Bratislave pod záštitou podpredsedu vlády a ministra školstva SR Jána Mikolaja a za osobnej účasti podpredsedu vlády SR Dušana Čaploviča. ÚPN ju zorganizoval v spolupráci s Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied, Slovenským historickým ústavom Maticy slovenskej, Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave a Pedagogickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave. Konferencia, na ktorej vystúpili takmer tri desiatky odborníkov

06

zo Slovenska a zahraničia, mala za cieľ poskytnúť komplexný pohľad na udalosti spred šesťdesiatich rokov, ktoré viedli k nástupu totalitného komunistického režimu v Československu. Venovala sa daniu na Slovensku i medzinárodným súvislostiam februárového prevratu. Bola zároveň aj prostriedkom osvety o slovenských dejinách medzi študentmi vysokých škôl. Sprievodným podujatím bola výstava o februárovom prevrate v priestoroch Mestskej knižnice v Bratislave. Výstupom z konferencie je zborník príspevkov, ktorý vydal ÚPN.

Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945

Medzinárodná vedecká konferencia

Podujatie sa uskutočnilo ako siedmy ročník cyklu konferencií Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov pod záštitou primátora hlavného mesta SR Bratislavy Andreja Ďurkovského a za osobnej účasti podpredsedu vlády SR Dušana Čaploviča. V dňoch 21. – 23. apríla 2008 ju v Bratislave zorganizoval ÚPN v spolupráci s Katedrou archívnickva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Podujatie malo za cieľ poskytnúť priestor mladej generácii slovenských i zahraničných historikov a pokryť široké spektrum tém súvisiacich s perzekúciami na území dnešnej Slovenskej republiky v priebehu rokov 1938 – 1945. Na konferencii vystúpilo približne tridsať historikov. Výstupom z konferencie je zborník príspevkov, ktorý vydal ÚPN.

1988 – Rok pred zmenou

Medzinárodný seminár

Seminár sa konal 18. novembra 2008 v priestoroch Univerzitnej knižnice v Bratislave. Jeho cieľom bolo priblížiť dianie na Slovensku, ale aj v Česku a Poľsku v roku 1988, t. j. v roku, ktorý predchádzal dramatickému a prelomovému roku 1989. Na podujatí odzneli referáty odborníkov z ÚPN a jeho partnerských inštitúcií z Poľska a Česka. Na prednášky nadviazala diskusia s predstaviteľmi slovenského disentu, činnými v roku 1988. ÚPN vydá z uvedeného podujatia v roku 2009 zborník.

Tajná zbraň alebo obeť studenej vojny? Emigranti zo strednej a východnej Európy (Secret Weapon or the Victims of the Cold War? Central and Eastern European Émigrés)

Medzinárodná vedecká konferencia

Témou konferencie, ktorú v dňoch 13. – 15. novembra 2008 v Lubline (Poľsko) zorganizoval Inštitút Pamięci Narodowej spolu s ÚPN a ďalšími inštitúciami (Inštitút Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk Warszawa, Niemiecki Inštitút Historyczny w Warszawie, Ústav pro studium totalitních režimů Praha, Foundation for Research on the SED Dictatorship Berlin) bolo pôsobenie emigrantov zo strednej a východnej Európy v demokratických krajinách západnej Európy. Vzhľadom na reprezentatívne zastúpenie historikov z takmer všetkých krajín bývalého východného bloku ponúklo podujatie aj priestor na komparatívne pohľady s poukazaním na špecifika vývoja v jednotlivých krajinách. Zborník z konferencie vydá poľský Inštitút Pamięci Narodowej.

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ PRACOVNÍKOV

Pracovníci Ústavu pamäti národa publikovali výsledky svojho výskumu v podobe monografií, štúdií, referátov v konferenčných zborníkoch, ale aj popularizačných článkov. Svoje práce uverejňovali predovšetkým v publikáciách Ústavu pamäti národa (knižné publikácie, časopis Pamäť národa), ale aj v publikáciách a časopisoch iných inštitúcií na Slovensku aj v zahraničí. Časť vedecko-popularizačných aktivít sa realizovala na základe spolupráce s týždenníkom Eurodomino a denníkom Hospodárske noviny.

AAB – vedecké monografie vydané v domácich vydavateľstvách (1)

1. PETRANSKÝ, I. A.: Život pod hviezdou : Osudy Tomáša Dezidera Munka. Prešov 2008, 146 s.

ABB – štúdie v časopisoch a zborníkoch charakteru vedeckej monografie vydané v domácich vydavateľstvách (2)

1. KLOBUČNÍK, M.: Slovenská evanjelická cirkev augsburského vyznania v dokumentoch ŠtB a socialistickej justície na pozadí politického procesu so skupinou KVAP (1948 – 1962). In: ANTALOVÁ, Z. – KLOBUČNÍK, M.: Z prednej strany mreží. Martin, Bratislava 2008, s. 90 – 180.
2. SIVOŠ, J.: Správa kontrarozviedky v Bratislave – XII. správa ZNB. In: SIVOŠ, J. (ed.): XII. správa ZNB. Dokumenty k činnosti Správy kontrarozviedky v Bratislave v rokoch 1974 – 1989. Bratislava 2008, s. 13 – 76.

ABC – kapitoly vo vedeckých monografiách vydaných v zahraničných vydavateľstvách (1)

1. MEDVECKÝ, M.: Februárové otrasy v ŠtB na Slovensku. In: MERVART, J. – ŠTĚPÁN, J. a kol.: České, slovenské a československé dejiny 20. storočia. Osudové osmičky v našich dejinách. Hradec Králové 2008, s. 285 – 291.

ABD – kapitoly vo vedeckých monografiách vydaných v domácich vydavateľstvách (2)

1. KLUBERT, T.: Vojenské dejiny Slovenska V. (1939 – 1945). Bratislava 2008, s. 78 – 99, s. 127 – 129, s. 131 – 137.
2. PODOLEC, O.: Postavenie národnostných menšín v Slovenskej republike (1939 – 1945). In: IVANIČKOVÁ, E. a kol.: Z dejín demokratických a totalitných režimov na Slovensku a v Československu v 20. storočí. Bratislava 2008, s. 115 – 130.

ADF – vedecké práce v domácich nekarentovaných časopisoch (17)

1. DUBOVSKÝ, P.: Sviečková demonštrácia. Pamäť národa, roč. IV, č. 1, 2008, s. 35 – 51.
2. HLAVINKA, J.: Týždenník „Novoje vremja“ ako prejav rusínskej otázky v rokoch 1940 – 1944. Pamäť národa, roč. IV, č. 3, 2008, s. 4 – 16.

06

3. FIAMOVÁ, M.: Postavenie židovskej komunity v Zlatých Moravciach v období po vyhlásení autonómie Slovenska. Pamäť národa, roč. IV, č. 4, 2008, s. 4 – 18.
4. KINČOK, B.: Agentúrno-operatívna činnosť II. odboru Krajskej správy Ministerstva vnútra Bratislava v rokoch 1954 – 1959. Pamäť národa, roč. IV, č. 4, 2008, s. 41 – 55.
5. KINČOK, B.: Národnostné pomery na južnom Slovensku v situačných správach Národnej bezpečnosti za rok 1945. Pamäť národa, roč. IV, č. 4, 2008, s. 56 – 58.
6. KLOBUČNÍK, M.: Kolakovič a československá ŠtB. Historické rozhľady, IV/2008, s. 131 – 146.
7. KLUBERT, T.: Bojová činnosť nemeckého pancierového vlaku č. 62 na Slovensku. In: Historické rozhľady, IV/2008, s. 103 – 118.
8. MEDVECKÝ, M., SCHVARC, M.: Juloslav Janek – dobrodruh v osídlach spravodajských služieb. Pamäť národa, roč. IV, č. 2, 2008, s. 36 – 49.
9. MORBACHER, L.: Tragický prípad Jarmily Pospíšilovej. Pamäť národa, roč. IV, č. 3, 2008, s. 74 – 76.
10. PALKO, V.: Strážca utečencov – Jozef Karolík a spol. Pamäť národa, roč. IV, č. 1, 2008, s. 73 – 85.
11. PALKO, V.: Rudolf Lančarič – obeť Stalinovej honby na Tita. Pamäť národa, roč. IV, č. 2, 2008, s. 71 – 80.
12. SCHVARC, M.: Spisový materiál SD ako jeden z dôležitých prameňov poznania dejín Slovenskej republiky 1939 – 1945. Pamäť národa, roč. IV, č. 2, 2008, s. 71 – 74.
13. SCHVARC, M.: Úvaha nemeckého vyslanca Hannsa Elarda Ludina o systéme poradcov na Slovensku. Pamäť národa, roč. IV, č. 3, 2008, s. 61 – 74.
14. SOKOLOVIČ, P.: Hektický marec 1939 v kronikách Hlinkovej gardy. Pamäť národa, roč. IV, 2008, č. 1, s. 52 – 72.
15. SOKOLOVIČ, P.: „Kariéra“ protižidovského radikála z Trnavy. Pamäť národa, roč. IV, č. 3, 2008, s. 33 – 46.
16. STRAPCOVÁ, K.: „Pravicoví oportunisti“ pod dohľadom Štátnej bezpečnosti. Pamäť národa, roč. IV, č. 3, 2008, s. 47 – 61.
17. STRAPCOVÁ, K.: Proces s „dedinským boháčom“ Jánom Ševčíkom. Pamäť národa, roč. IV, č. 4, 2008, s. 69 – 75.

AED – vedecké práce v domácich recenzovaných vedeckých zborníkoch (4)

1. HLAVINKA, J. – KAMENEC, I. : Spory o biskupa Vojtaššáka. Politické a spoločenské aktivity Jána Vojtaššáka v rokoch 1938 – 1945. Bratislava 2008, 49 s. + prílohy.
2. KÁDAROVÁ, L.: Pomocné technické prápory 1950 – 1954. In: Fons Tyrnaviensis III, Trnava 2008, s. 79 – 93.
3. PETRANSKÝ, I. A.: Štátna politika riadenia práce a jej odraz v československom zákonodarstve 1945 – 1948. In: RYDLO, M. (ed.): Fidei et Patriae. Bratislava 2008, s. 574 – 587.
4. SCHVARC, M., HOLÁK, M., SCHRIFFL, D.: Úvod do problematiky. In: „Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu. Dokumenty I. Das „Dritte Reich“

und die Entstehung des Slowakischen Staates. Dokumente I. Bratislava 2008, s. XXXII – LV.

AEE – vedecké práce v zahraničných nerecenzovaných normalizovaných vedeckých zborníkoch (1)

1. BALUN, P.: Akcia „Kniha“ – príbeh dvoch slovenských signatárov Charty 77. Česko-slovenská historická ročenka, 2007, s. 308 – 321. (Pozn.: vyšlo v r. 2008).

AFC – publikované príspevky na zahraničných vedeckých konferenciách (2)

1. PETRANSKÝ, I. A.: Egyházpolitika Szlovákiában 1945 – 1948 között. In: Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után : Konfessie, cirkevná politika, identita na Slovensku a v Maďarsku po roku 1945. Szerkesztő / redaktorka: M. Balogh. Budapest 2008, s. 29 – 38.
2. PETRANSKÝ, I. A.: Cirkevná politika na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. In: Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után : Konfessie, cirkevná politika, identita na Slovensku a v Maďarsku po roku 1945. Szerkesztő / redaktorka: M. Balogh. Budapest 2008, s. 39 – 47.

AFD – publikované príspevky na domácich vedeckých konferenciách (13)

1. GULA, M.: Spolupráca ľudí z cirkví s ŠtB. In: Páter Paňák a Košice. Zborník z vedeckej konferencie pri príležitosti 100. výročia od jeho narodenia. Košice 2008, s. 28 – 39.
2. HLAVINKA, J.: Príprava a priebeh deportácií Židov z územia Šarišsko-zemplínskej župy v roku 1942. In: SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika očami mladých historikov VII. Bratislava 2008, s. 361 – 388.
3. HLAVINKA, J.: Arizačný proces ako súčasť „riešenia“ židovskej otázky na Slovensku v rokoch 1939 – 1945. In: Fenomén holokaustu – ideové korene, príčiny, priebeh a dôsledky. Zborník téz z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie konanej v dňoch 27. – 28. marca 2008, Bratislava 2008, s. 45 – 55.
4. KINČOK, B.: Pôsobenie Červenej armády na dolnom Pohroní v zime 1944/1945. In: SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika očami mladých historikov VII. Bratislava 2008, s. 169 – 192.
5. LACKO, M.: Problematika partizánskych násilností 1944 – 1945 a postoj historika. In: SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII. Bratislava 2008, s. 296 – 304.
6. LACKO, M.: Najhorlivejší pomocníci komunistov. (Sväz slovenských partizánov a udalosti na Slovensku v rokoch 1945 – 1948). In: PODOLEC, O. (ed.): Február 1948 a Slovensko. Bratislava 2008, s. 519 – 556.
7. MATULA, P.: Postavenie poľských duchovných z pripojených území severného Spiša a Oravy v rokoch 1939 – 1945. In: SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939

06

- 1945 očami mladých historikov VII. Bratislava 2008, s. 405 – 417.
8. MEDVECKÝ, M. – RAGAČ, R.: Bezpečnostný aparát na Slovensku a nástup komunistov k moci. In: PODOLEC, O. (ed.): Február 1948 a Slovensko. Bratislava 2008, s. 458 – 481.
 9. NEUPAUER, F.: Fero Paňák – vysokoškolák v Prahe, Záhrebe a v Banskej Bystrici. In: Páter Paňák a Košice. Zborník z vedeckej konferencie pri príležitosti 100. výročia od jeho narodenia. Košice 2008, s. 40 – 59.
 10. PODOLEC, O.: Perzekúcie a právny poriadok na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. In: SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1939 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII. Bratislava 2008, s. 23 – 32.
 11. PODOLEC, O.: Fenomén Hodža v politike a propagande Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945. In: PEKNÍK, M. (ed.): Milan Hodža – politik a žurnalista. Bratislava 2008, s. 190 – 199.
 12. SCHVARC, M.: Pokus o arizáciu piešťanských kúpeľov v rokoch 1938 – 1939. (Nemecká ingerencia do vývoja kauzy). In: SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika očami mladých historikov VII. Bratislava 2008, s. 461 – 473.
 13. SOKOLOVIČ, P.: Forma a zacielenie gardistických represálií v rokoch 1938 – 1939. In: SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII. Bratislava 2008, s. 273 – 295.

BAB – odborné knižné práce vydané v domácich vydavateľstvách (3)

1. LACKO, M.: Slovenské národné povstanie 1944. Bratislava 2008, 224 s.
2. LACKO, M.: Slovenská republika 1939 – 1945. Bratislava 2008, 206 s.
3. RAGAČ, R.: August '68. Okupácia a občiansky odpor na Slovensku v obrazových dokumentoch Archívu Ústavu pamäti národa. Occupation and Civil Resistance in Slovakia in Photo Documents from the Archives of the Nation's Memory Institute. Bratislava 2008, 159 s.

BDE – odborné práce v zahraničných nekarentovaných časopisoch (1)

1. ÚPN (BALUN, P.): 40th Anniversary of The Warsaw Pact Forces Invasion of Czechoslovakia. SK Magazine (London). Issue no. 4/2008, s. 46 – 49.

BDF – odborné práce v domácich nekarentovaných časopisoch (40)

1. BALUN, P.: August '68: Rusi aj Američania rešpektovali železnú oponu. Pravda, roč. XVIII, č. 195, 21. 08. 2008, s. 13.
2. DUBOVSKÝ, P.: Sviečková manifestácia 25. marca 1988 v Bratislave. Naše svedectvo, roč. IX, č. 4, 2008, s. 25 – 33.
3. DUBOVSKÝ, P.: Pribrzdzená dekomunizácia v krajinách V4. Zahraničná politika (Listy SFP), roč. XII, č. 4, 2008, s. 9 – 11.
4. DUBOVSKÝ, P.: Biskup troch režimov, jednej viery. Týždeň, roč. V, č. 50, 2008, s. 7 – 8.
5. FIAMOVÁ, M.: ...a jedného dňa proste zmizli. Eurodomino, roč. I., č. 14, 2. 4. 2008, s. 34 – 36.

6. GULA, M.: Prekonávanie socialistickej minulosti v Nemecku. Pamäť národa, roč. IV, č. 4, 2008, s. 89 – 92.
7. GULA, M., LABJAK, S., MACO, J.: Archívne knihy vyšetrovacích spisov – spracovanie evidencie. Pamäť národa, roč. IV, č. 2, 2008, s. 84 – 93.
8. KRAJŇÁK, O.: Zamenil školu za Gulag. Svedectvo večného študenta. Pamäť národa, roč. IV, č. 4, s. 80 – 82.
9. KRAJŇÁK, O.: Zamenil školu za Gulag. Eurodomino, roč. I, č. 4, 23. 1. 2008, s. 34 – 36.
10. KRAJŇÁK, O.: August 68. Hospodárske noviny, 21. 8. 2008, s. 12.
11. KRAJŇÁK, O.: Zamenil školu za Gulag. Svedectvo, roč. 18, č. 6, jún 2008, s. 9 – 11.
12. MATULA, P.: Farebný svet na striebornom plátne. Peripetie vývoja farebného filmu. História, roč. VIII, č. 2, 2008, s. 17 – 20.
13. MATULA, P.: Českí profesori na slovenských stredných školách. Historická revue, roč. IXX, č. 10, 2008, s. 41 – 43.
14. MATULA, P.: Košícký vládny program. Eurodomino, roč. I, č. 15, 2008, s. 31 – 33.
15. MATULA, P.: Justičná vražda partizánskeho veliteľa. Hospodárske noviny (Víkend), roč. 16, č. 204, 2008, s. 19.
16. LACKO, M.: Agilná úderka komunistov. Eurodomino, roč. I, č. 9, 5. 3. 2008, s. 34 – 36.
17. LACKO, M.: Slovenské dotyky s boľševizmom. Hospodárske noviny, príloha víkend, 4. – 6. 7. 2008, s. 24.
18. MEDVECKÝ, M.: ŠtB a februárový prevrat „po slovensky“. Eurodomino, roč. I, č. 9, 2008, 27. 2. 2008, s. 33 – 35.
19. MEDVECKÝ, M.: Správa o organizovanom oslavovaní. Pamäť národa, 2008, roč. IV, č. 2, s. 61 – 65.
20. MEDVECKÝ, M.: Vyretušovaný funkcionár komunistickej strany. Hospodárske noviny, 11. 7. 2008, s. 13.
21. MIKLOVIČ, M.: Agentúrno-operatívne prostredie v agende čs. rozviedky. Pamäť národa, roč. 4, č. 2, 2008, s. 66 – 70.
22. MIKLOVIČ, M.: Objektové zväzky I. správy (rozviedky). Pamäť národa, roč. 4, č. 2, 2008, s. 94 – 95.
23. MORBACHER, L.: Trestnoprávne vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou na Slovensku a úloha ÚPN v tomto procese. Pamäť národa, roč. IV, č. 3, 2008, s. 77 – 80.
24. NEUPAUER, F.: Karol Ligetti. Pamäť národa, roč. IV, č. 4, 2008, s. 92 – 94.
25. NEUPAUER, F.: Páterko sa priatelil aj s perzským šachom. Oravské noviny, roč. 15, č. 21, 27. 5. 2008, s. 13.
26. PETRANSKÝ, I. A.: Proti „náboženským sektám“: Zákonem neuznané cirkvi a náboženské spoločnosti v Slovenskom štáte. Eurodomino, roč. I, č. 18, 30. 4. 2008, s. 32 – 34.
27. PYTLÍK, P.: Kariéry v službách ŠtB. Ondrej Dovina a Ivan Jozefko. Pamäť národa, roč. IV, 2008, č. 3, s. 88 – 90.
28. PYTLÍK, P.: Kariéry v službách ŠtB. Jozef Havran a Jozef Lipcsey. Pamäť národa, roč. IV, 2008, č. 4, s. 86 – 88.

06

29. RAGAČ, R.: Kariéry v službách ŠtB (J. Gonda a M. Žalman). Pamäť národa, roč. IV, č. 1, 2008, s. 96 – 98.
30. RAGAČ, R.: Kariéry v službách ŠtB (Š. Martiška a J. Martinovský). Pamäť národa, roč. IV, č. 2, 2008, s. 99 – 101.
31. SCHVARC, M.: O jednej návšteve na ružomerskej fare v roku 1938. Eurodomino, roč. I, č. 11, 12. 3. 2008, s. 34 – 36.
32. SCHVARC, M.: Himmler a pád ministra Ďurčanského. Hospodárske noviny, 25. 7. 2008, príloha Víkend, s. 19.
33. SCHVARC, M.: Pokus o atentát na Karmasina. Problémy s promaďarskou orientáciou slovenských Nemcov na Spiši. História, roč. VIII, č. 3, 2008, s. 31 – 34.
34. SOKOLOVIČ, P.: Homolov puč. Eurodomino, roč. I, č. 1, 2008, s. 41 – 43.
35. SOKOLOVIČ, P.: Slovenské národné výbory. Eurodomino, roč. I, 2008, č. 3, s. 31 – 33.
36. SOKOLOVIČ, P.: Február 1948. Eurodomino, roč. I, č. 7, 2008, s. 33 – 35.
37. SOKOLOVIČ, P.: Ako vznikol slovenský štát. Eurodomino, roč. I, č. 11, 2008, s. 20 – 21.
38. STRAPCOVÁ, K.: Zbytočné sledovanie vylúčeného súdruha. (Zápisy o sledovaní „pravcového oportunistu“ Ladislava Holdoša odhaľujú metódy práce tajnej polície ŠtB). Hospodárske noviny, č. 149, 1. – 3. 8. 2008, s. 19.
39. STRAPCOVÁ, K.: „Agenti Vatikánu“ a ich spolupracovníci na Slovensku. Eurodomino, roč. I, č. 3, 16. 1. 2008, s. 35 – 37.
40. HLAVÁČOVÁ, A.: Osud dvoch listov z kláštora v Podolínci. Pamäť národa, roč. IV, č. 2, s. 109 – 110.

BEF – odborné práce v nerecenzovaných domácich zborníkoch (2)

1. MEDVECKÝ, M.: Trinásta komnata komunistckej strany. In: BYSTRICKÝ, V. – ROGUL'OVÁ, J. (zost.): Storočie škandálov. Bratislava 2008, s. 201 – 208.
2. PETRANSKÝ, I. A.: Otvorená konfrontácia : „Katolícka akcia“ roku 1949. Národný kalendár 2009. Martin 2008, s. 172.

BHG – práce zverejnené na internete (1)

1. BALUN, P.: August 68. Dostupné na URL <http://www.upn.gov.sk/august-68/>.

DAI – kvalifikačné práce (1)

1. SCHVARC, M.: Karpatskonemecká strana v rokoch 1927 – 1938 a jej miesto v nemeckom politickom hnutí na Slovensku. Bratislava : HÚ SAV, 2008.

EDI – recenzie v časopisoch a zborníkoch (12)

1. FIAMO VÁ, M.: Eberle, H.: Briefe an Hitler. Ein Volk schreibt seinem Führer. Unbekannte Dokumente aus Moskauer Archiven – zum ersten Mal veröffentlicht. Regensburg 2007, 476 s. Pamäť národa, roč. IV, č. 2, 2008, s. 108 – 109.
2. GREGOR, M.: Ivanov, Miroslav.: Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové. Pamäť národa, roč. IV, č. 3, 2008, s. 92 – 96.
3. HLAVÁČOVÁ, A.: Petranský, I.: Život pod hviezdou. Knižná revue, č. 13, s. 5.

4. LACKO, M.: Miklušová, L.: Epopeja zabudnutých. Spomienka na účastníkov vojnových udalostí v r. 1939 – 1945 pochádzajúcich z obcí bývalého notariátu Bolešov v okrese Ilava. Trenčín : VI. nákladom, 2007, 102 s. Vojenská história, roč. XII, č. 1, 2008, s. 138 – 140.
5. LACKO, M.: Fabricius, M. – Hradská, K. (zost.): Tiso, Jozef: Prejavy a články (1938 – 1944). Zväzok II. Bratislava : AEP – HÚ SAV, 2007, 696 s. Impulz. Revue pre modernú katolícku kultúru, roč. IV, č. 1, 2008, s. 85 – 89.
6. MATULA, P.: Almanach Slováci v Poľsku XI. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, 243 s. Pamäť národa, roč. 4, č. 2, 2008, s. 103 – 105.
7. MEDVECKÝ, M.: Sivoš, J. (ed.): XII. správa ZNB. Dokumenty k činnosti Správy kontrarozvedka v Bratislave v rokoch 1974 – 1989. Historický zborník, roč. 19, 2008, č. 2, s. 250 – 251.
8. RAGAČ, R.: Oppl, F. (zost.): Die jüdische Familie Schey. Genealogicko-heraldický hlas, 2008, 1, s. 58 – 59.
9. RAGAČ, R.: Kecskeméti, Ch. – Székely, I.: L'accès aux Archives. Manuel pour la mise en oeuvre de la Recommandation n° R (2000) 13 sur une politique européenne en matière de communication des archives. Fórum archivárov, 2008, č. 2, s. 28.
10. RAGAČ, R.: Slovenská archivistika č. 1, č. 2, 2007. Genealogicko-heraldický hlas, 2008, č. 1, s. 59 – 61.
11. RAGAČ, R.: Genealogicko-heraldický hlas 1/2007, 2/2007. Slovenská archivistika, 2008, č. 1, s. 136 – 139.
12. STRAPCOVÁ, K.: Doskočil, Z.: Duben 1969. Anatomie jedného mocenského zvratu. Praha: Doplněk/Ústav pro soudobé dějiny, 2006. Pamäť národa, roč. IV, č. 1, s. 103 – 105.

EDJ – prehľadové práce, odborné preklady v časopisoch a zborníkoch (1)

1. STREŠŇÁK, G.: IZSÁK, L.: Benešove dekréty, bezprávie a vysídlenie Maďarov z južného Slovenska 1944 – 1949. (Z maďarského rukopisu autora). Pamäť národa, roč. IV, č. 2/2008, s. 27 – 36.

FAI – redakčné a zostavovateľské práce (6)

1. BYSTRICKÝ, V., LETZ, R., PODOLEC, O. (eds.): Vznik Slovenského štátu. 14. marec 1939. Spomienky aktérov historických udalostí. 2. diel. Bratislava 2008.
2. MEDVECKÝ, M.: Pamäť národa (šéfredaktor), roč. IV, č. 1, 2, 3, 4.
3. PODOLEC, O. (ed.): Február 1948 a Slovensko. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14. – 15. február 2008. Bratislava 2008.
4. SCHVARC, M., HOLÁK, M., SCHRIFFL, D. (eds.): „Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu. Dokumenty I. Das „Dritte Reich“ und die Entstehung des Slowakischen Staates. Dokumente I. Bratislava 2008.
5. SIVOŠ, J. (ed.): XII. správa ZNB. Dokumenty k činnosti Správy kontrarozvedky v Bratislave v rokoch 1974 – 1989. Bratislava 2008.
6. SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII. Bratislava 2008.

06

GII – rôzne publikácie a dokumenty, ktoré nemožno zaradiť do žiadnej z predchádzajúcich kategórií (20)

1. DUBOVSKÝ, P.: Námet k dokumentárnemu filmu STV: Sviečková manifestácia 25. marca 1988 v Bratislave.
2. DUBOVSKÝ, P.: Námet k dvojdielnemu dokumentárnemu filmu STV: Akcia Vír.
3. GULA, M.: Sekcia evidencií. Pamäť národa, roč. IV, č. 2, 2008, s. 81 – 83.
4. HLAVÁČOVÁ, A.: Spracovanie námetu pre film Optanti.
5. HLAVÁČOVÁ, A.: Scenár pre rozhlasové pásmo realizované SRo v Košiciach – „Kolymské poviedky“.
6. KRAJNÁK, O.: Referát Oral History. Pamäť národa, roč. IV., č. 4, 2009, s. 76 – 79.
7. LACKO, M.: Rozhovor s Františkom Matovičom (1920, Ompitál), bývalým zbrojárjom 13. letky. Historické rozhľady, IV/2008, s. 217 – 234.
8. LACKO, M.: Obdobie plné očakávania. Svedectvo, roč. XVIII, č. 6, jún 2008, s. 4 – 5.
9. LACKO, M.: Slovensko je našim vzorom v lustrácii. Rozhovor s asoc. prof. Arvydasom Anušauskasom (Litva). Pamäť národa, roč. 4, č. 2, 2008, s. 97 – 98.
10. LACKO, M.: Piešťany, Povstanie a partizánske hnutie. Piešťanský týždeň, roč. XVIII, č. 36, 2. 9. 2008, s. 3.
11. LACKO, M.: Zločin, ktorý mal zostať zabudnutý. Katynská tragédia oživa v knihe i vo filme. http://www.kniznyweb.sk/jnp/cz/citатели/home/citатели-literarna_kaviaren-aktuality-katyn_Lacko.html.
12. MEDVECKÝ, M.: Rozhovor s riaditeľom SNA R. Ragačom. Pamäť národa, roč. IV, č. 4, 2008, s. 83 – 86.
13. NEUPAUER, F.: V Oravskom Podzámku si uctili pátra Františka Paňáka SJ (Dňa 19. máj 2008). Dostupné na: <http://www.postoy.sk/node/1433>.
14. NEUPAUER, F.: Oravský Podzámok oslavoval storočnicu svojho rodáka (Dňa 18. mája 2008 fotodokumentácia). http://upcbb.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=122&Itemid=54.
15. NEUPAUER, F.: Spomienka na Dr. Františka Paňáka SJ (dňa 22. mája 2008). <http://www.rimkat.sk/rs/view.php?cislocianku=2008052201>.
16. PETRANSKÝ, I. A.: Život pod hviezdou : Kniha o jednom ľudskom osude. Listy PS, 2008, č. 9, s. 22.
17. RAGAČ, R.: 23. zasadnutie Slovinskej archívnej spoločnosti vo Velenje. Slovenská archivistika, 2008, č. 1, s. 201 – 203.
18. SOKOLOVIČ, P.: „Február 1948 a Slovensko“. Projektácia a otextovanie výstavy, panelov, text na webstránku k odbornej výstave ku konferencii.
19. SOKOLOVIČ, P.: Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov. Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Historický zborník, roč. 19, 2008, č. 2, s. 210 – 213.
20. STRAPCOVÁ, K.: Aktivity NKVD/KGB a ich spolupráca s tajnými službami v strednej a východnej Európe 1945 – 1989“. Historický zborník, roč. 19, 2008, č. 2, s. 214 – 216.

ÚČASŤ PRACOVNÍKOV NA VEDECKÝCH KONFERENCIÁCH A SEMINÁROCH

Pracovníci ÚPN sa aktívne zúčastňovali na vedeckých konferenciách a seminároch organizovaných Ústavom pamäti národa a inými inštitúciami na Slovensku a v zahraničí:

- BALUN, P.: Štátnobezpečnostná situácia na Slovensku v roku 1988. Seminár 1988 – Rok pred zmenou, Bratislava 18. 11. 2008.
- DUBOVSKÝ, P.: Akcia VÍR – zásah proti tajným františkánom v roku 1983. Medzinárodná konferencia Tí, čo sledovali, a tí, čo boli sledovaní, Pécs, Maďarsko 7. – 8. 10. 2008.
- GAŠAJ, N.: Medzinárodný seminár Crimes of Totalitarian Regimes in Central and Eastern Europe. Experience and Prospects of Assessment. (Zločiny totalitných režimov v strednej a východnej Európe. Skúsenosti a vyhliadky v hodnotení), Vilnius, Litva 28. – 30. 9. 2008.
- GREGOR, M.: Udalosti roku 1968 z pohľadu ŠtB na Slovensku. Medzinárodná vedecká konferencia Bezpečnostní aparát, propaganda a Pražské jaro, Praha, Česko 7. – 9. 9. 2008.
- HLAVINKA, J.: Príprava a priebeh deportácií Židov na území Šarišsko-zemplínskej župy v roku 1942. Medzinárodná vedecká konferencia Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII, Bratislava 21. – 23. 4. 2008.
- HLAVINKA, J.: Arizačný proces ako súčasť „riešenia“ židovskej otázky na Slovensku v rokoch 1939 – 1945. Medzinárodná vedecko-odborná konferencia Fenomén holokaustu – ideové korene, príčiny, priebeh a dôsledky, Trenčín 27. – 28. 3. 2008.
- KINČOK, B.: Pôsobenie Červenej armády na dolnom Pohroní v zime 1944/1945. Medzinárodná vedecká konferencia Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII, Bratislava 21. – 23. 4. 2008.
- KLUBERT, T.: Účasť na seminári Prvá Slovenská republika a jej miesto v našich dejinách, Ružomberok 13. 3. 2008.
- KRAJŇÁK, O.: Otázky, ktoré rezonujú. Medzinárodná vedecká konferencia Rodina a médiá. XXIII. medzinárodný kongres rodiny, Ružomberok 5. – 7. 9. 2008.
- KRAJŇÁK, O.: Oral History – ÚPN Slovensko. Prvé bádateľské sympóziu internetového portálu Paměť národa, Praha, Česko 12. 12. 2008.
- LACKO, M.: Účasť na seminári Prvá Slovenská republika a jej miesto v našich dejinách, Ružomberok 13. 3. 2008.
- LACKO, M.: SNP a jeho miesto v slovenských dejinách. Odborný seminár Slovenské dejiny očami mládeže, Ružomberok 15. 12. 2008.
- LACKO, M.: Slovenská republika 1939 – 1945. Konferencia Slovenská historická identita v XX. storočí, Bratislava 13. 5. 2008.
- LACKO, M.: Najhorlivejší pomocníci komunistov. (Sväz slovenských partizánov a udalosti na Slovensku v rokoch 1945 – 1948). Medzinárodná

06

- vedecká konferencia Február 1948 a Slovensko, Bratislava 14. – 15. 2. 2008.
- LACKO, M.: Problematika partizánskych násilností 1944 – 1945 a postoj historika. Medzinárodná vedecká konferencia Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII, Bratislava 21. – 23. 4. 2008.
 - MATULA, P.: Postavenie poľských duchovných z pripojených území severného Spiša a Oravy v rokoch 1939 – 1945. Medzinárodná vedecká konferencia Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII, Bratislava 21. – 23. 4. 2008.
 - MEDVECKÝ, M.: ŠtB proti slovenským separatistom. Medzinárodná vedecká konferencia Secret Weapon or the Victims of the Cold War? Central and Eastern European Émigrés (Tajná zbraň alebo obeť studenej vojny? Emigranti zo strednej a východnej Európy, Lublin, Poľsko 13. – 15. 11. 2008.
 - MEDVECKÝ, M., RAGÁČ, R.: Bezpečnostný aparát na Slovensku a nástup komunistov k moci. Medzinárodná vedecká konferencia Február 1948 a Slovensko, Bratislava 14. – 15. 2. 2008.
 - MIKLOVIČ, M.: Index nenadálého napadení. Československá verze KGB operace VRJAN. Medzinárodná konferencia Aktivity NKVD/KGB a její spolupráce s tajnými službami střední a východní Evropy 1945 – 1989, Praha, Česko 21. 11. 2008.
 - MORBACHER, L.: Železná opona na Slovensku v roku 1988. Prípad Trautwein, Hahn. Seminár 1988 – Rok pred zmenou, Bratislava 18. 11. 2008.
 - PETRANSKÝ, I. A.: Voľby 1946: Zápas o katolíckeho voliča. Konferencia Slovenská historická identita v XX. storočí, Bratislava 13. 5. 2008.
 - PODOLEC, O.: Účasť na seminári Prvá Slovenská republika a jej miesto v našich dejinách, Ružomberok 13. 3. 2008.
 - PODOLEC, O.: Pavol Čarnogurský ako poslanec Snemu Slovenskej republiky. Konferencia Slovenská historická identita v XX. storočí, Bratislava 13. 5. 2008
 - PODOLEC, O.: Perzekúcie a právny poriadok na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Medzinárodná vedecká konferencia Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII, Bratislava 21. – 23. 4. 2008.
 - RAGÁČ, R., KARTOUS, P.: Možnosti bádania v archívnych fondoch o roku 1968 a jeho dôsledkoch. 8. zasadnutie slovensko-rumunskej komisie historikov na tému Pokusy o reformy v roku 1968 vo východnom bloku. Predpoklady a dôsledky pre Európu, Bratislava 28. – 30. 5. 2008.
 - RAGÁČ, R.: ECAV a ŠtB. Sympózium Vzbuď ducha dávnych svedkov, Pane!, Martin 12. 4. 2008.
 - SCHVARC, M.: Pokus o arizáciu piešťanských kúpeľov v rokoch 1938 – 1939. Medzinárodná vedecká konferencia Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII, Bratislava 21. – 23. 4. 2008.

06

- SIVOŠ, J.: Reforma ŠtB v predvečer pádu komunistického režimu. Seminár 1988 – Rok pred zmenou, Bratislava 18. 11. 2008.
- SOKOLOVIČ, P.: Forma a zacielenie gardistických represálií v rokoch 1938 – 1939. Medzinárodná vedecká konferencia Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII, Bratislava 21. – 23. 4. 2008.

07

EVIDENCIE

V roku 2008 bol implementovaný nový internetový vyhľadávací program registračných protokolov II. správy ŠtB (centrála ŠtB). Táto evidencia sa prispôsobila pre inovovaný internetový vyhľadávač. Bolo skontrolovaných a prepracovaných viac ako 63 000 záznamov z evidenčných protokolov.

Bol dokončený prepis a kontrola registračných protokolov vojenskej kontrarozviedky (viac ako 8000 záznamov). Na tomto projekte sa pracovalo od roku 2006. Úloha spočívala v prepísaní, viacnásobnej kontrole a následnom zverejnení tej časti registračných protokolov VKR, ktorá sa nachádza v Archíve ÚPN. Ide prevažne o registračné protokoly tajných spolupracovníkov, dôverníkov a operatívnych zväzkov 1. oddelenia Odboru vojenskej kontrarozviedky Východného vojenského okruhu v Trenčíne, Oddelenia vojenskej kontrarozviedky 11. brigády Pohraničnej stráže v Bratislave, Oddelenia vojenskej kontrarozviedky 13. tankovej divízie v Topoľčanoch a Oddelenia vojenskej kontrarozviedky pri Krajskej vojenskej správe v Košiciach (spolu okolo 20 kusov registračných protokolov). V roku 2008 prebiehala kontrola už prepísaných registračných protokolov. Databáza bola zverejnená na internetovej stránke ÚPN.

Uskutočnilo sa prepisovanie a následná kontrola pomocných kníh rozkazov Kádrovej správy FMV. Projekt spočíval v prepísaní a následnej kontrole 9 ks kníh rozkazov Kádrovej správy FMV (cca 308 805 záznamov). Tvorbu databázy si vyžiadala skutočnosť, že pri odpovediach štátnym organizáciám (NBÚ, VOS, SIS) pracovníci ÚPN zistili, že Lustrátor používaný v ÚPN nezachytil viacerých pracovníkov ŠtB, ktorí sú však evidovaní v knihách rozkazov Kádrovej správy FMV. Medzi nevýhody danej databázy z hľadiska využiteľnosti patrí najmä pomerne krátky časový úsek, v ktorom nám môže poskytnúť základné údaje o príslušníkoch MV (1983 – 1990) a neúplnosť údajov (v knihách rozkazov Kádrovej správy FMV boli zaznamenávané, okrem priezviska a mena príslušníka MV, už len druh, číslo a rok vydania príslušného kádrového rozkazu). Databáza bola vytvorená pre interné potreby.

Bola vyhotovená databáza (tabuľka MS Excel) k záverečným správam nearchivovaných agentúrnych a operatívnych zväzkov fondu Organizačno-analytického odboru Krajskej správy ZNB Správy ŠtB Banská Bystrica zničených v roku 1989 (746 záznamov). Ide o časti zväzkov (zväčša návrhy na ukončenie, resp. zničenie spisov, príp. zoznamy dokumentov), ktoré boli pri skartácii zo zväzkov vyňaté. Tieto materiály sú organickou súčasťou fondu OAO KS ZNB S-ŠtB Banská Bystrica. Databáza vznikla pre interné potreby ÚPN.

Vykonala sa revízia a kontrola prepisov registrov zväzkov XII. správy ZNB a krajských správ zverejnených na internete v položke „typ zväzku“. Položka „typ zväzku“ bola kontrolovaná podľa originálu registračných protokolov banskobystrickej a košickej krajskej správy ŠtB. V niektorých nejasných prípadoch i prostredníctvom archívnych kníh alebo zväzkov.

Pokračovalo sa v prevode archívnych kníh operatívnych zväzkov krajských správ ŠtB na Slovensku do alfanumerickej formy. Konvertovali sa zachované archívne knihy fondu T (taktický) bratislavskej a banskobystrickej krajskej správy ŠtB (spolu takmer 10 000 záznamov) a fondu S (fond starých spisov) bratislavskej krajskej správy ŠtB (spolu viac ako 13 500 záznamov). Záznamy z týchto kníh boli spracované, skonsolidované a zverejnené na internetovej stránke ÚPN.

S touto úlohou súvisí i prevod archívnych kníh agentúrnych zväzkov XII. správy a krajských správ na Slovensku. V roku 2008 sa do elektronickej podoby previedli archívne knihy agentúrnych spisov Krajskej správy ŠtB Bratislava (spolu asi 20 000 záznamov) a archívne knihy zväzkov spolupracovníkov Krajskej správy ŠtB Bratislava (spolu viac ako 10 000 záznamov). Začalo sa s prevodom archívnych kníh agentúrnych spisov Krajskej správy ŠtB Banská Bystrica, kde je doposiaľ do elektronickej formy transformovaných približne 7000 záznamov.

Pokračovalo sa v spracovávaní kartotečnej evidencie. Ku koncu roka 2008 bolo nasnímaných cca 54 000 kariet. Pre naskenované karty je vytvorená základná evidencia, ktorá obsahuje viac ako 43 000 záznamov.

V rámci projektu naskenovania a vytvorenia základnej evidencie zo spisov ŠtB, ktoré vznikli z operatívnych zväzkov po realizácii tzv. skartačných rozkazov, boli v roku 2008 naskenované spisy z archívu Správy ŠtB Banská Bystrica. Bolo naskenovaných viac ako 12 000 strán a začala sa spracovávať základná evidencia (menný index).

V roku 2008 bol spracovaný doplnok registra funkcionárov KSČ a KSS o funkcionárov, ktorí sa zúčastňovali na zasadnutiach Predsedníctva ÚV KSS za obdobie 1948 – 1968. Súčasne sú pripojené dokumenty z týchto zasadnutí – prezenčné listiny. Údaje boli pripravené na doplnenie registra v roku 2009.

Dokončilo sa spracovávanie zoznamu podnikov na území prvej Slovenskej republiky, ktoré boli prevedené na nežidovské obyvateľstvo v rámci tzv. arizácie. Evidencia obsahuje viac ako 2200 záznamov. Evidencia bola preverená podľa ďalších dvoch zdrojov, konsolidovaná, spracovaná na zverejnenie a následne zverejnená na webovej stránke ÚPN.

Do tabuľkovej formy boli spracované hlavné údaje o štruktúre a personálnom obsadení riadiacich štruktúr Hlinkovej gardy. Údaje boli skonsolidované do 6 tabuliek s viac ako 550 záznamami a spracované na uverejnenie na internetovej stránke ÚPN v roku 2009.

08

VYDANÉ PUBLIKÁCIE

Vydávanie publikácií patrí medzi úlohy ÚPN podľa § 8, ods. 1, písm. h) zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa. Publikačná činnosť sa v súčasnosti radí medzi priority ÚPN. V roku 2008 vyšlo celkovo 13 knižných publikácií (na porovnanie – v roku 2007 vyšlo 6 publikácií). Z nich 10 vydal ÚPN samostatne, 3 v spolupráci s inými vydavateľstvami. Pokračovalo sa aj vo vydávaní periodika Pamäť národa, ktoré vychádza od roku 2004. ÚPN v rámci publikačnej činnosti poskytuje priestor predovšetkým svojim pracovníkom, vytvoril si však aj okruh externých spolupracovníkov. Vydávané publikácie majú popri vedeckom charaktere čoraz viac aj popularizačný rozmer. V snahe priblížiť výsledky svojej práce čo najväčšiemu počtu záujemcov nadviazal ÚPN pri vydávaní kníh spoluprácu aj s ďalšími inštitúciami (Matica slovenská, vydavateľstvo Perfekt). Z celkového počtu vydaných kníh boli 3 publikované v edícii Monografie, 2 v edícii Dokumenty, 4 v edícii Zborníky a 4 mimo edície.

MONOGRAFIE

MANDZÁK, D. A.: „Agent a špión Vatikánu“. Redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A. A. Machalkovi a spol. 414 s.

Publikácia o živote gréckokatolíckeho kňaza a člena rehole redemptoristov Jána Ivana Mastiliaka, ktorý bol jediným účastníkom politického monsterprocesu proti predstaveným reholí a rádov zo Slovenska. Autor popisuje mašinériu tohto procesu od jeho prípravy až po vynesenie rozsudkov.

LETZ, R.: Odkaz živým. Prípady Albert Púčík a spol. 212 s.

Púčík – Tunega – Tesár, tri mená spojené s protikomunistickým odporom. Monografia o osudoch mladých ľudí, ktorí sa nezmierili s novými pomermi vo svojej vlasti a pokúšali sa na domácej pôde bojovať proti vládnucemu režimu. Autor popisuje prípravu a priebeh politicky motivovaného procesu, ktorý sa skončil popravou odsúdených.

MILLA, M.: Hlinkova mládež 1938 – 1945. 279 s.

Ide o prvú monografiu pokúšajúcu sa o komplexný pohľad na dejiny tejto monopolnej mládežníckej organizácie v prvej Slovenskej republike. Autor opisuje charakter, štruktúru i organizačný poriadok organizácie, ako aj hlavné oblasti jej činnosti. Poukazuje tiež na kontinuálne prvky s organizáciami, ktoré boli Hlinkovou mládežou pohltené. Príloha obsahuje prehľad i portréty predstaviteľov HM.

08

DOKUMENTY

SIVOŠ, J. (ed.): XII. správa ZNB. Dokumenty k činnosti Správy kontrarozviedky v Bratislave 1974 – 1989. 636 s.

Publikácia približuje prostredníctvom dobových archívnych dokumentov činnosť centrálného kontrarozviedneho útvaru Štátnej bezpečnosti, ktorý pôsobil na Slovensku v rokoch 1974 – 1990 pod krycím označením XII. správa. Súčasťou publikácie je okrem edície dokumentov aj rozsiahla úvodná štúdia, v ktorej sa autor zaoberá vznikom Správy kontrarozviedky v Bratislave a vývojom jej organizačnej štruktúry. Analyzuje tiež články agentúrnej siete, zameranie činnosti jednotlivých odborov i vzťahy XII. správy ZNB k ŠtB.

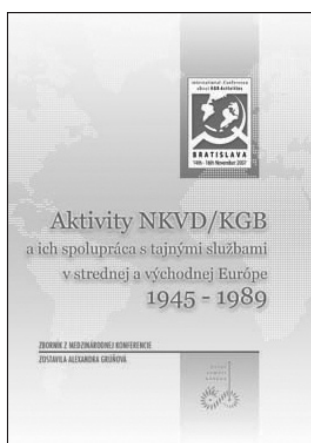
SCHVARC, M. – HOLÁK, M. – SCHRIFFL, D. (eds.): „Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu. Dokumenty I. 634 s.

Publikácia je prvým zväzkom edície dokumentov, ktorá sleduje formovanie vzťahov medzi Nemeckom a Slovenskom vo svetle prameňov nemeckej proveniencie. Pohľad jednotlivých zložiek nacistického aparátu umožňuje odbornému i laickému čitateľovi pochopiť ich vnímanie skúmanej problematiky a tiež vtedajšiu zahraničnopolitickú a vnútropolitickú situáciu. Prvý zväzok sa zaoberá obdobím od druhej polovice septembra 1938 do prvej polovice januára 1939. Publikácia vyšla dvojjazyčne v slovenčine a nemčine.

ZBORNÍKY

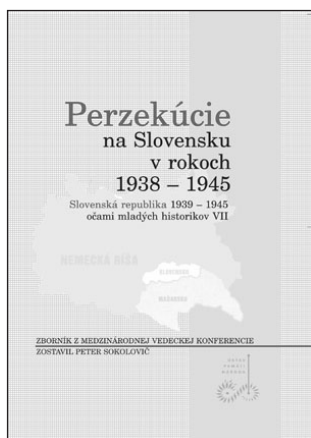
GRÚŇOVÁ, A. (ed.): Aktivity NKVD/KGB a ich spolupráca s tajnými službami v strednej a východnej Európe 1945 – 1989. Zborník z medzinárodnej konferencie. 380 s.

Zborník z rovnomennej vedeckej konferencie, ktorá sa konala v Bratislave 14. – 16. 11. 2007. Široké medzinárodné zastúpenie príspevkov historikov v zborníku umožňuje komparatívny pohľad na vývoj v jednotlivých štátoch strednej a východnej Európy – na ich špecifiká i spoločné črty.

GRÚŇOVÁ, A. (ed.): NKVD/KGB Activities and his Cooperation with other Secret Services in Central and Eastern Europe 1945 – 1989. Anthology of the International Conference. 403 s.
Anglická verzia zborníka.

SOKOLOVIČ, P. (ed.): Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Slovensko očami mladých historikov VII. 500 s.

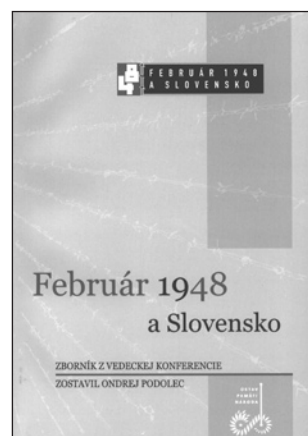

Zborník z konferencie, ktorá sa konala v dňoch 21. – 23. apríla 2008 v Bratislave ako siedma zo série vedeckých podujatí Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov. Zaoberá sa perzekúciou rôznych skupín obyvateľstva, ktorej sa dopúšťal vládnuci režim, ako aj perzekúciami rôznych vojenských a polovojenských skupín z oboch strán pomyslenej barikády.

08

PODOLEC, O. (ed.): Február 1948 a Slovensko. Zborník z vedeckej konferencie. 686 s.

Zborník z vedeckej konferencie, ktorá sa konala 14. a 15. februára 2008 v Bratislave pri príležitosti 60. výročia komunistického prevratu v Československu. Zborník je prvým pokusom o komplexný pohľad na vývoj na Slovensku od jesene 1947 do roku 1948.

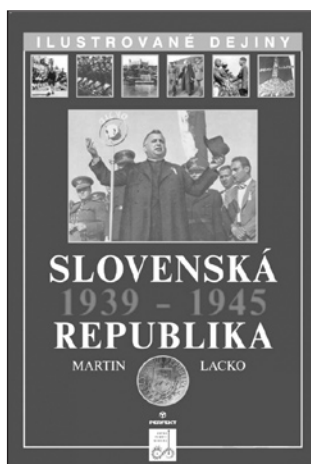
MIMO EDÍCIE

RAGAČ, R. (ed.): August '68. Okupácia a občiansky odpor v obrazových dokumentoch Archívu Ústavu pamäti národa. 162 s.

Obrazová publikácia vydaná pri príležitosti 40. výročia okupácie Československa vojskami piatich štátov Varšavskej zmluvy. Predstavuje výber autentických a doteraz nepublikovaných fotografií z archívu Ústavu pamäti národa, ktoré zachytávajú udalosti v Bratislave i v jednotlivých regiónoch Slovenska. Súčasťou publikácie je aj kalendárium najdôležitejších udalostí.

LACKO, M.: Slovenská republika 1939 – 1945. 208 s.

Hoci opisované obdobie patrí medzi najkontroverznejšie a najdiskutovanejšie v našich dejinách, ide o vôbec prvý pokus podať čitateľovi populárno-náučnou formou základné fakty o šiestich rokoch existencie tohto štátu. Text autora dokresľuje množstvo fotografií. Orientáciu čitateľovi uľahčuje aj príloha, obsahujúca kalendárium najdôležitejších udalostí. Ide o jednu z najpredávanejších publikácií literatúry faktu v roku 2008. Publikáciu vydalo vydavateľstvo Perfekt a ÚPN.

08

ANTALOVÁ, Z.: Z prednej strany mreží. 200 s.

Publikácia manželky evanjelického biskupa J. Antala obsahuje spomienky na perzekúcie tohto duchovného, ktoré vrcholili súdnym procesom so skupinou KVAP. Jej súčasťou je aj rozsiahla štúdia Slovenská evanjelická cirkev augsburského vyznania v dokumentoch ŠtB a socialistickej justície na pozadí politického procesu so skupinou KVAP (1948 – 1962) od historika ÚPN Miroslava Klobučníka, ktorý vypracoval aj poznámkový aparát k memoárom. Vydala Matica slovenská a ÚPN.

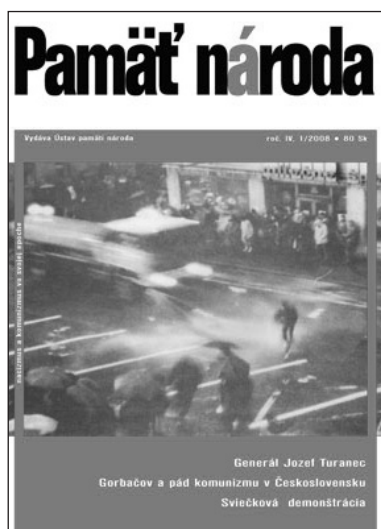

BYSTRICKÝ, V. – LETZ, R. – PODOLEC, O. (eds.): Vznik slovenského štátu. 14. marec 1939. Spomienky aktérov historických udalostí. 340 s.

Druhý zväzok edície spomienok osobností, ktoré formovali osud Slovenska v dramatických udalostiach prelomu rokov 1938 – 1939. Vydalo vydavateľstvo AEPres v spolupráci s Centrom excelentnosti pri Historickom ústave SAV, Pedagogickou fakultou UK v Bratislave a Ústavom pamäti národa.

ČASOPIS PAMÄŤ NÁRODA

V roku 2008 vyšli štyri čísla 4. ročníka štvrťročníka Pamäť národa. ÚPN v nich prezentoval výsledky vedeckej práce svojich pracovníkov a zároveň dal priestor aj odborníkom z iných inštitúcií zaoberajúcich sa témami súvisiacimi s výskumnými aktivitami ústavu. Jednotlivé čísla mali rozsah približne 100 strán formátu A4. Časopis uverejňoval vedecké štúdie, materiály, dokumenty a iné odborné články. Okrem toho informoval verejnosť o činnosti ÚPN. Organizačne časopis pracoval

08

na základe štatútu a organizačnej štruktúry vytvorenej v roku 2007. Za prípravu jednotlivých čísiel, ich zostavenie a redakčnú úpravu bola zodpovedná redakcia na čele so šéfredaktorom. Posudzovanie odbornej kvality príspevkov bolo úlohou redakčnej rady zloženej z renomovaných odborníkov z ÚPN a iných vedeckých a akademických inštitúcií zo Slovenska i zahraničia. Vedecké štúdie boli okrem toho oponované odborníkmi na danú problematiku. V roku 2008 boli v časopise uverejnené nasledujúce články:

1/2008

Peter Mulík: Na úvod.

Peter Jašek: Generál Jozef Turanec.

Beáta Katrebová-Blehová: Michail Gorbačov a koniec komunistického režimu v Československu.

Patrik Dubovský: Sviečková demonštrácia.

Peter Sokolovič: Hektický marec 1939 v kronikách Hlinkovej gardy.

Vladimír Palko: Strážca utečencov – Jozef Karolík a spol.

Ján Hlavinka: K projektu Osudy slovenských Židov v rokoch 1939 – 1945.

Impulz na zmenu komunistického režimu. Rozhovor s Františkom Mikloškom, Ladislavom Stromčekom a Júliusom Brockom.

Zabudnutá a prikrášená minulosť sa vždy pripomenie. Rozhovor s Nikitom Vasilievičom Petrovom.

Radoslav Ragač: Kariéry v službách ŠtB – Jozef Gonda, Miroslav Žalman.

Anton Baláž: V kultúrnej pamäti národa. O storočnici Ladislava Hanusa.

Norbert Kmeť: Vyznamenanie skutočného rytiera.

Katarína Strapcová: Doskočil, Z.: Duben 1969. Anatomie jedného mocenského zvratu.

Branislav Kinčok: Securitas imperii, č. 14/2006.

Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VII.

Prehľad článkov zverejnených v roku 2007.

Josef Lesák: Spomienky na februárový prevrat.

2/2008

Matej Medvecký: Na úvod.

Jozef Beňa: Dekréty prezidenta republiky a nariadenia SNR – denacifikácia ČSR a ustanovenie demokratického Slovenska.

Lajos Iszák: Benešove dekréty, bezprávie a vysídlenie Maďarov z južného Slovenska 1944 – 1949.

Matej Medvecký: Juloslav Janek – dobrodruh v osídľach spravodajských služieb.

Jan Kalous: Krize uvnitř bezpečnostního aparátu na počátku 50. let. Kto byl „zrádcem“ podle Štěpána Plačka?

Matej Medvecký: Správa o organizovanom oslavovaní.

Michal Miklovič: Agentúrno-operatívne prostredie v agende čs. rozviedky.

Vladimír Palko: Rudolf Lančarič – obeť Stalinovej honby na Tita.

Marian Gula: Sekcia evidencií.

Marian Gula, Stanislav Labjak, Ján Maco: Archívne knihy vyšetrovacích spisov – spracovanie evidencie.

Michal Miklovič: Objektové zväzky I. správy (rozviedky).
 Naším problémom bolo, že sme nemali archív. Rozhovor s Ladislauom-Antoniom Csendesom.
 Slovensko je naším vzorom v lustrácii. Rozhovor s Arvydasom Anušauskasom.
 Radoslav Ragač: Kariéry v službách ŠtB: Štefan Martiška, Jozef Martinovský.
 Vladimír Palko: Pamät a dejiny. Revue pro studium totalitních režimů.
 Pavol Matula: Almanach Slováci v Poľsku XI.
 Michal Schvarc: Spisový materiál SD ako jeden z dôležitých prameňov poznania dejín Slovenskej republiky 1939 – 1945.
 Martina Fiamová: Briefe an Hitler – Listy Hitlerovi.
 Anna A. Hlaváčová: Pohnutý osud dvoch listov z kláštora v Podolínci.

3/2008

Matej Medvecký: Na úvod.
 Ján Hlavinka: Týždenník „Novoje vremja“ ako prejav rusínskej otázky v rokoch 1940 – 1944.
 Vojtech Kárpáty: Strana šípových krížov v Košiciach (1939 – 1945).
 Peter Sokolovič: „Kariéry“ protižidovského radikála z Trnavy.
 Katarína Strapcová: „Pravicoví oportunisti“ pod dohľadom Štátnej bezpečnosti.
 Michal Schvarc: Úvaha nemeckého vyslanca Hannsa Elarda Ludina o systéme poradcov na Slovensku.
 Ľubomír Morbacher: Tragický prípad Jarmily Pospíšilovej.
 Ľubomír Morbacher: Trestnoprávne vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou na Slovensku a úloha ÚPN v tomto procese.
 Husák robil nadprácu. Rozhovor s Miroslavom Kusým.
 Musíme sa naučiť samostatne premýšľať. Rozhovor s Jaroslavom Fabokom.
 Musíme stáť za pravdou a spravodlivosťou. Rozhovor s kardinálom Jánom Chryzostomom Korcom.
 Pavol Pytlík: Kariéry v službách ŠtB: Ondrej Dovina, Ivan Jozefko.
 Matej Medvecký: Soudobé dejiny 4/2007.
 Michal Gregor: Ivanov, Miroslav: Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové.
 Anton Baláž: Solženicyn v našej pamäti.

4/2008

Beáta Katrebová-Blehová: Na úvod.
 Martina Fiamová: Postavenie židovskej komunity v Zlatých Moravciach v období po vyhlásení autonómie Slovenska.
 Peter Martinák: „Občania druhej kategórie“ – zaradenci do PTP.
 Branislav Kinčok: Agentúrno-operatívna činnosť II. odboru Krajskej správy Ministerstva vnútra Bratislava v rokoch 1954 – 1959.
 Branislav Kinčok: Národnostné pomery na južnom Slovensku v situačných správach národnej bezpečnosti za rok 1945.
 Katarína Strapcová: Proces s „dedinským boháčom“ Jánom Šefčíkom.
 Ondrej Krajňák: Referát Oral History.
 Ondrej Krajňák: Zamenil školu za GULAG. Svedectvo večného študenta.
 Každý archív je otvorený systém, do ktorého preberaním a akvizičnou činnosťou

08

neustále přibúdajú archívne dokumenty. Rozhovor s riaditeľom SNA Radoslavom Ragačom.

Pavol Pytlík: Kariéry v službách ŠtB: Štefan Havran, Jozef Lipcsey.

Marian Gula: Umgang mit der sozialistischen Vergangenheit – Prekonávanie socialistickej minulosti – v Nemecku.

František Neupauer: Na krídlach emigrácie – slovenský emigrant a vynálezca Karol Ligeti.

Miroslav Vilhan: Pipes, R. Komunizmus.

Ferdinand Vrábel: Dekréty prezidenta republiky ČSR ako zástupný problém.

Róbert Letz: Za Jozefom Vicenom.

AUDIOVIZUÁLNA TVORBA

PRODUKCIA A DISTRIBÚCIA DOKUMENTÁRNYCH FILMOV

V rámci výroby audiovizuálnych formátov sa ÚPN zameriava na produkciu dokumentárnych filmov s cieľom prezentovať ich postupne širokej verejnosti prostredníctvom televízneho vysielania, filmových festivalov, verejných prezentácií a vydávania DVD nosičov. V roku 2008 ÚPN dokončil samostatne či v koprodukcii štyri dokumentárne filmy:

Prežili sme GULAG (45')

Päť mužov rozpráva príbeh svojho zavlčenia do sovietskych táborov. Vo všetkých príbehoch vidno rovnaký scenár KGB, ktorá podobným spôsobom vstúpila do osudov viac ako 7000 slovenských občanov. Technická spolupráca Peter Šimko. Strih a kresby Ondrej Krajňák. Kamera Peter Bicák, Ondrej Krajňák. Zvuk Štefan Badura. Scenár a réžia Ondrej Krajňák. Vyrobil Ústav pamäti národa. © 2008

Sviečková manifestácia alebo Bratislavský Veľký piatok (26')

Rekonštrukcia zásahu bezpečnostných zložiek voči pokojnému zhromaždeniu veriacich na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave v roku 1988 využíva záznam skrytej kamery ŠtB a dobové rozhlasové vysielanie zahraničných rozhlasových staníc. Dokument je doplnený spomienkami účastníkov manifestácie a komentármi dnešných študentov. Dramaturgia Anna Hlaváčová. Technická spolupráca Peter Šimko. Strih a kamera Ondrej Krajňák. Zvuk Štefan Badura. Produkcia Eduard Stano. Scenár a réžia Ondrej Krajňák. Vyrobil Ústav pamäti národa. © 2008

Ako som mal začať 3. svetovú vojnu (26')

Dokumentárny portrét Karola Noskoviča, ktorý bol v mladosti nespravodlivo väznený. Film vykresľuje dobu najneľudskejších komunistických represálií cez príbeh dospievajúceho chlapca, ktorý sa stal obeťou zinscenovaného politického procesu. Film vznikol v spolupráci so Slovenským filmovým ústavom. Obrazová postprodukcia Peter Harum. Grafická spolupráca Karol Holubčík. Hudba Peter Groll. Zvuk Jaroslav Hlista. Kamera a strih Dano Ondruš. Réžia Juraj Brocko. Vyrobil Ústav pamäti národa. © 2008

„Preosvjaščenyj...“ (Vasil' Hopko, blahoslavený Rusín) (30')

Rekonštrukčný portrét gréckokatolíckeho biskupa Vasiľa Hopka iniciovalo Združenie inteligencie Rusínov Slovenska. Spoluprácou na ňom sa ÚPN chcel podieľať aj na zviditeľňovaní osobností, ktoré vzišli z prostredia národnostných menšín na Slovensku. Producent Ján Lipinský. Kamera Viera Bačíková. Strih Marek Urban. Dramaturgia Ivan Ostrochovský. Zvuk Petr Kačírek. Dokumentarista Beata Lipinská. Grafická spolupráca Marek Urban, Matej Novotný. Scenár a réžia Ivana Lampeľová. Vyrobil Združenie inteligencie Rusínov Slovenska v spolupráci s Ústavom pamäti národa. © 2008

09

V roku 2008 sa začali práce na výrobe dokumentárneho filmu Igora Siváka Bohom zabudnuté kúty. Jeho dej sa odohráva na slovensko-poľskom pohraničí, kde po vojne poľský veliteľ polovojenských oddielov Jozef Kuraš, prezývaný tiež „Ogoň“, terorizoval slovenské, židovské i poľské obyvateľstvo. Film bude dokončený v roku 2009.

Výroba dokumentárnych filmov je úzko prepojená s digitalizáciou 16 mm filmov, ktoré sú majetkom ÚPN. Ich digitalizácia (doteraz je zdigitalizovaných sto filmov) minimalizuje náklady spojené s výberom a zakúpením ilustračných záberov uložených v zahraničných filmových archívoch. V roku 2008 sa v ÚPN zdigitalizovalo dvadsať 16 mm filmov. Z vlastných zdrojov sa zabezpečila produkcia a postprodukcia diel. Týka sa to nahrávacej a prepisovej techniky, kamery, strižne, osvetľovacej a premietacej techniky a čiastočne aj zvukovýroby. V rámci postprodukcie si ÚPN samostatne zabezpečuje prepisy a kopírovanie AV nosičov. V roku 2008 sa pre osvetové účely o období neslobody rozmnožilo viac ako 300 DVD nosičov.

ÚPN v roku 2008 administratívne pripravil pre vysielanie (najmä z hľadiska vyriešenia autorských práv) filmy, ktoré ÚPN, resp. Nadácia ÚPN vyrobili v rokoch 2005 – 2006: Cesty nádeje, Jáchymovské peklo, V tieni času, Voľne žijúca mládež.

V rámci spolupráce poskytol Ústav pamäti národa Slovenskej televízii archívne dokumenty na spracovanie mimoriadneho dokumentu o udalostiach roka 1968 Stratené ilúzie, ktorý STV pripravila v rámci série Magické osmičky.

Cieľom ÚPN je dosiahnuť, aby väčšinu ním produkovovaných filmov odvysielala verejnoprávna Slovenská televízia. Generálny riaditeľ STV Štefan Nižňanský prisľúbil aktívnu spoluprácu pri zaraďovaní filmov do vysielacej štruktúry televízie. Dramaturgia STV prijala do vysielania na rok 2009 už dva z nich. V roku 2008 uviedli filmy z produkcie ÚPN viaceré televízie. Česká televízia v októbri 2008 odvysielala filmy Cesty nádeje a Jáchymovské peklo. Televízia TA3 v marci 2008 premiérovu odvysielala film Sviečková manifestácia alebo Bratislavský Veľký piatok. Film Sviečková manifestácia alebo Bratislavský Veľký piatok uviedla v apríli 2008 aj regionálna Ľubovnianska televízia.

Filmy Ústavu pamäti národa boli prezentované na filmových festivaloch. Na dokumentárnom filmovom festivale Cinematik v Piešťanoch mal 12. septembra 2008 premiéru film V tieni času. Na podujatí bol prezentovaný v kategórii Zvláštne uvedenie. Zaradenie filmu do festivalového programu motivovala spoločenská závažnosť problematiky, ktorú film spracováva, a princíp regionalizmu, keďže ide o dokument venovaný piešťanskému rodákovi a obyvateľovi Emilovi Švecovi.

Film Prežili sme Gulag mal premiéru na festivale dokumentárnych filmov Etnofilm v Čadci 27. septembra 2008. Tento festival, zameraný na rozšírenie obzorov poznania, bol následne prenesený na pôdu Univerzitnej knižnice v Bratislave, kde bol film uvedený 17. októbra 2008.

Filmy *Voľne žijúca mládež* a *Sviečková manifestácia* alebo *Bratislavský Veľký piatok* boli v júli 2008 premietnuté na hudobnom festivale *Bažant Pohoda* v Trenčíne. Film *Voľne žijúca mládež* tu mal 19. júla 2008 svoju premiéru. V rámci festivalu účinkovala aj hudobná skupina *Zóna A*, čo usporiadateľom otvorilo dramaturgickú väzbu koncertu s témou filmu. Premiéra mala zámer motivovať záujem o moderné dejiny Slovenska v prostredí mladého publika.

V marci 2008 boli v súvislosti s oslavami 20. výročia *sviečkovej manifestácie* v bratislavskom kine *Mladosť* premietnuté filmy *Sviečková manifestácia* alebo *Bratislavský Veľký piatok*, *Prežili sme Gulag*, *Jáchymovské peklo* a *V tieni času*. V rámci osvetových aktivít sa uskutočnilo viac ako 30 projekcií filmov ÚPN, prevažne pre študentov stredných a vysokých škôl.

Na DVD nosiči ÚPN vydal dokumentárny film *Sviečková manifestácia* alebo *Bratislavský Veľký piatok* a distribuoval ho ako prílohu k časopisu *Pamäť národa*, č. 1/2008.

ZAZNAMENÁVANIE VÝPOVEDÍ SVEDKOV OBDOBIA NESLOBODY

ÚPN aktívne pokračoval v projekte, ktorého cieľom je komplexne a systematicky zachytávať svedectvá prenasledovaných osôb. V roku 2008 sme nakrútili 22 svedeckých výpovedí. Dovedna tak ÚPN doteraz zaznamenal viac ako 150 svedeckých výpovedí osôb, ktoré sa stali obeťami nacistickej a komunistickej perzekúcie. Celkový čas videozáznamu prevyšuje 300 hodín. Zaznamenané výpovede boli zaevidované do databázy svedkov. Okrem toho bolo zdokumentovaných ďalších 8 svedeckých výpovedí spojených s nakrúcaním filmu *Bohom zabudnuté kúty*. Výpovede svedkov zostanú uložené v archíve ÚPN a budú slúžiť na bádateľské a vzdelávacie účely a na výrobu budúcich televíznych dokumentov.

Čoraz častejšie zapožičiavanie svedeckých výpovedí svedčí o rastúcej potrebe mladej generácie dozvedieť sa pravdu o nedávnej minulosti. Pre zlepšenie prístupu širokej verejnosti k záznamom svedectiev sa ÚPN zapojil do medzinárodného projektu *Pamäť národa* (*Memory of Nation*, www.memoryofnation.eu), ktorého cieľom je prehľadnou a zrozumiteľnou formou sprístupniť bádateľom aj širokej verejnosti individuálne svedectvá pamätníkov významných dejinných udalostí dvadsiateho storočia (celé nahrávky, ukážky nahrávok, fotografie, denníky, archívne dokumenty a i.).

10

POPULARIZAČNÉ A OSVETOVÉ AKTIVITY

Popularizačné a osvetové aktivity ÚPN uskutočňuje prostredníctvom výstav, besied, seminárov, kolokvií, prezentácií kníh, premietania filmov, prednášok či exkurzií. V roku 2008 (tzv. osmičkovom roku) bola veľká časť týchto projektov viazaná práve na zlomové výročia našich dejín.

PODUJATIA PRI PRÍLEŽITOSTI VÝROČÍ

Vo februári 2008 sme si pripomenuli 60. výročie nástupu komunistickej totality. ÚPN pri tejto príležitosti usporiadal výstavu a medzinárodnú vedeckú konferenciu prístupnú aj širokej verejnosti.

V marci 2008 uplynulo dvadsať rokov od sviečkovej manifestácie, ktorá znamenala významný prejav občianskeho nesúhlasu so smerovaním spoločnosti na sklonku komunistického systému na Slovensku. ÚPN bol jedným z organizátorov osláv tohto výročia pod názvom Naša cesta k slobode, spolu s Fórum kresťanských organizácií, Občianskym združením Hlbiny, Nadáciou Konrada Adenauera, Hlavným mestom SR Bratislavou, Bratislavským kultúrnym a informačným strediskom, Spoločenstvom Ladislava Hanusa a Nadáciou sv. Vojtecha. Aktívne sme sa zapojili do programu kolokvia 25. marca 2008 v Bratislave, ktorého obsahom boli udalosti spojené s plánovaním, organizovaním a prípravou manifestácie doma i v zahraničí. ÚPN zabezpečil v dňoch 26. – 27. marca 2008 projekcie filmov pre školy a širokú verejnosť v kine Mladosť v Bratislave.

40. výročie okupácie Československa vojskami piatich štátov Varšavskej zmluvy si ÚPN pripomenul niekoľkými akciami: prezentáciou obrazovej publikácie o okupácii založenej na obrazových dokumentoch ÚPN či zorganizovaním výstav v Bratislave a Veľkom Krtíši. Zároveň pripravil internetovú prezentáciu, predstavujúcu obeť augusta 1968, organizačnú štruktúru KSČ, archívne fotografie, letáky a dokumenty, rozkazy a smernice ministerstva vnútra či dobové filmové dokumenty.

40. výročie vzniku prvej organizácie politických väzňov Slovenska a bojovníkov za ľudské práva si ÚPN pripomenul 10. mája 2008 ako spoluorganizátor slávnostného seminára 40 rokov boja za ľudské práva, ktorého hlavným organizátorom bola Konfederácia politických väzňov Slovenska.

VÝSTAVY

Vychádzajúc z úloh podľa § 8, ods. 1, písm. h) zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa usporiadal ÚPN v roku 2008 tri výstavy viažuce sa tematicky na výročia zlomových udalostí, ktoré sme si v tomto roku pripomínali:

Február 1948

Výstava obrazových dokumentov a predmetov o nástupe komunistického režimu v Československu pri príležitosti 60. výročia februárového prevratu, ktorá sa konala v priestoroch Mestskej knižnice v Bratislave. Výstava vznikla v spolupráci s občianskym združením Adornamen ako sprievodné podujatie k vedeckej konferencii Február 1948 a Slovensko. Vernisáž výstavy sa uskutočnila 14. februára 2008. Na výstave boli o. i. použité materiály z Archívu ÚPN, Archívu Múzea SNP, Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Trnava, výstavné predmety zo Západoslovenského múzea v Trnave či viacerých súkromných zbierok.

August 1968

Výstava obrazových dokumentov pochádzajúcich predovšetkým z Archívu ÚPN. Realizovala sa s podporou Hlavného mesta SR Bratislavy v priestoroch Primaciálneho paláca v Bratislave pri príležitosti 40. výročia okupácie Československa vojskami piatich štátov Varšavskej zmluvy. Vernisáž výstavy sa uskutočnila 21. augusta 2008 spolu s prezentáciou obrazovej publikácie August '68. Zúčastnili sa na nej podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič, veľvyslanec USA na Slovensku Vincent Obsitnik, námestníčka primátora Bratislavy Anna Dyttertová, či podpredseda Zahraničného výboru NR SR Jozef M. Rydlo.

Hľadali slobodu, našli tanky

Výstava obrazových dokumentov pochádzajúcich predovšetkým z Archívu ÚPN. Konala sa v priestoroch Kultúrneho domu vo Veľkom Krtíši pri príležitosti 40. výročia okupácie Československa vojskami piatich štátov Varšavskej zmluvy. Usporiadané v spolupráci s Mestským kultúrnym strediskom Veľký Krtíš a spoločnosťou Edas, a. s. Vernisáž sa uskutočnila 23. októbra 2008.

10

DISKUSNÉ PODUJATIA

V zmysle úloh ÚPN definovaných zákonom o pamäti národa usporadúval ústav diskusné fóra zamerané na prezentáciu výsledkov vedeckého výskumu a názorov na historické udalosti obdobia neslobody. V roku 2008 sa vytvoril pravidelný cyklus diskusií s názvom Diskusné večery Ústavu pamäti národa. Pilotným projektom tohto cyklu bola diskusia s Janou Švehlovou na tému Päťdesiate roky a deti politických väzňov, ktorá sa konala 6. marca 2008 v spolupráci s Konfederáciou politických väzňov Slovenska v priestoroch kníhkupectva Svet knihy v Bratislave. Jana Švehlová pracovala v USA na rozsiahlom sociologickom výskume vnímania udalostí perzekúcie deťmi politických väzňov.

Od apríla 2008 sa diskusie v rámci tohto cyklu konali pravidelne v mesačných intervaloch (s výnimkou júla a decembra) vždy posledný štvrtok v mesiaci. Besedy sa uskutočnili v spolupráci s Poľským inštitútom v Bratislave v jeho priestoroch.

V roku 2008 sa uskutočnili nasledujúce Diskusné večery Ústavu pamäti národa:

- 24. 4. 2008 Hrubá čiara, alebo vyrovnanie sa s komunistickou minulosťou? Účastníci: Ján Čarnogurský, Marian Gula.
- 29. 5. 2008 Slovensko vo vojne proti Poľsku. Účastníci: Martin Lacko, Dariusz Dąbrowski.
- 26. 6. 2008 Sviečková manifestácia v roku 1988. Účastníci: František Mikloško, Patrik Dubovský.
- 28. 8. 2008 Partizáni – hrdinovia alebo banditi? Účastníci: Martin Lacko, František Cséfalvay.
- 30. 9. 2008 Katynský zločin. Účastníci: Witold Wasilewski, Měčislav Borák, Martin Lacko.
- 30. 10. 2008 Združenie katolíckych duchovných „Pacem in terris” 1970 – 1989. Účastníci: Jozef Hal'ko, Patrik Dubovský.
- 27. 11. 2008 Oslobodenie? Prechod frontu Slovenskom v rokoch 1944 – 1945. Účastníci: Martin Lacko, Branislav Kinčok, Stanislav Mičev.

EXKURZIE

V roku 2008 sa v ÚPN uskutočnili nasledujúce exkurzie, ktorých cieľom bolo oboznámiť záujemcov s prácou ústavu:

Dňa 29. februára navštívilo ÚPN 15 účastníkov z German Marshal Fund (USA), 11. júna 2 pracovníci ambasády USA, 17. júna 6 účastníkov z German Marshal Fund, 22. októbra 25 študentov a pedagóg z Filozofickej fakulty UK Bratislava (žurnalistika), 23. októbra 2 účastníci z organizácií za ľudské práva (Taiwan, Barma) – občianske združenie Človek v ohrození, 23. októbra 3 študenti gymnázia v Prahe (projekt Represie za komunizmu), 30. októbra 20 študentov a pedagóg z Pedagogickej fakulty UK Bratislava, odbor história, 27. – 28. novembra 10

pracovníkov Archívu bezpečnostných zložiek Praha, 3. decembra študenti Katedry archívnickva a PVH FF UK v Bratislave.

INÉ AKTIVITY

Medzi osvetové aktivity ÚPN v roku 2008 patrili aj prezentácie vydaných publikácií za účasti autorov. Podujatia boli spojené s besedou na tému, ktorej sa venovala prezentovaná kniha. V roku 2008 sa uskutočnilo 8 samostatných knižných prezentácií. Konali sa v Bratislave v priestoroch kníhkupectva Svet knihy, ale aj v Primaciálnom paláci, gréckokatolíckom kostole Povýšenia sv. Kríža, či evanjelizačnom centre Quo vadis.

ÚPN prvýkrát predstavil svoju knižnú produkciu aj na najväčšom slovenskom knižnom veľtrhu Bibliotéka, ktorý sa uskutočnil v Bratislave v dňoch 2. – 9. novembra 2008. Súčasťou prezentácie bol aj sprievodný program (prezentácie a autogramiády kníh našich autorov).

Svojou podporou sa ÚPN podieľal na 5. ročníku súťaže z novodobej histórie pre študentov stredných škôl Eustory, organizovanom Vzdelávacou nadáciou Jana Husa. Hlavným cieľom Eustory je podnietiť mládež v Európe, aby sa v rámci lokálneho a regionálneho historického výskumu kriticky vyrovnala s vlastnou minulosťou. Víťazom súťaže, ktorej téma bola Kultúra môjho regiónu v 20. storočí a jej špecifiká, ÚPN venoval v júni 2008 knihy zo svojej produkcie.

V rámci spolupráce so strednými školami sa Ústav pamäti národa podieľal na projekte „Odboj a odvaha proti diktatúram“, ktorý ako medzinárodný študentský program realizovalo Gymnázium P. O. Hviezdoslava v Kežmarku spoločne s gymnáziom z berlínskej oblasti. Študenti vyhľadávali odvážnych ľudí, ktorí v období diktatúr prejavili svojim konaním ľudskosť a odvahu. Nadväzovali s nimi kontakty, realizovali stretnutia a získavali archívne materiály k vybraným osobnostiam. Svedkovia z regiónov boli vyberaní z nasledovných oblastí: cirkevného a civilného odboja počas 2. svetovej vojny, politických opozičných zoskupení a odboja občanov v povojnových rokoch. Ústav pamäti národa usporiadal na gymnáziu prednášky a spolupracoval pri výbere svedkov.

ÚPN v rámci osvetovej činnosti v spolupráci s printovými médiami uverejňoval v cyklických rubrikách články svojich autorov. Načasovanie jednotlivých článkov bolo spravidla prispôbené výročiam dôležitých udalostí našich dejín. V časopise Eurodomino, s ktorým bola spolupráca nadviazaná v roku 2007, bolo v roku 2008 v tlačenej podobe periodika uverejnených 18 článkov a jeden rozhovor, na internetovej stránke boli publikované ďalšie 2 články. V denníku Hospodárske noviny bolo uverejnených 6 článkov.

10

ÚPN sa 18. júla 2008 predstavil na hudobnom festivale Bažant Pohoda v Trenčíne, na ktorom prezentoval dva svoje dokumentárne filmy (Sviečková manifestácia, Voľne žijúca mládež), knižnú produkciu ÚPN a usporiadal verejnú diskusiu na tému Sviečková – 20 rokov po.

EDUKAČNÉ AKTIVITY

Ústav pamäti národa zabezpečuje širokú škálu prednášok pre študentov stredných a vysokých škôl. V roku 2008 sa v rámci tohto projektu uskutočnilo 41 prednášok:

- 11. 3. 2008 PASTVOVÁ, E.: Cirkevná politika a postup štátnych orgánov voči cirkvám na Slovensku po januári 1970, Gymnázium Matky Alexie, Bratislava
- 13. 3. 2008 DUBOVSKÝ, P.: Likvidácia mužských a ženských reholí a kláštorov ČSR v rokoch 1950 – 1952, Pedagogická a kultúrna akadémia, Modra
- 26. 3. 2008 MORBACHER, L.: Systém ochrany ŠH s Rakúskom (1948 – 1989) a jeho obeť, gymnázium, Prešov (2 prednášky)
- 26. 3. 2008 MORBACHER, L.: Systém ochrany ŠH s Rakúskom (1948 – 1989) a jeho obeť, obchodná akadémia, Prešov
- 26. 3. 2008 PALKO, V.: Monsterprocesy. Bernard Jaško a spol., gymnázium, Prešov (2 prednášky)
- 26. 3. 2008 PALKO, V.: Monsterprocesy. Bernard Jaško a spol., obchodná akadémia, Prešov
- 26. 3. 2008 PALKO, V.: Monsterprocesy. Bernard Jaško a spol., evanjelické gymnázium, Prešov
- 28. 3. 2008 DUBOVSKÝ, P.: Sviečková demonštrácia 1988, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bardejov (2 prednášky)
- 31. 3. 2008 DUBOVSKÝ, P.: Sviečková demonštrácia 1988, cirkevné gymnázium Stará Ľubovňa (2 prednášky)
- 3. 4. 2008 SIVOŠ, J.: TNP na Slovensku v rokoch 1948 – 1953, gymnázium, Kremnica
- 3. 4. 2008 SIVOŠ, J.: TNP na Slovensku v rokoch 1948 – 1953, škola pre sluchovo postihnutých, Kremnica
- 4. 4. 2008 SIVOŠ, J.: TNP na Slovensku v rokoch 1948 – 1953, obchodná akadémia, Žiar nad Hronom
- 10. 4. 2008 SIVOŠ, J.: TNP na Slovensku v rokoch 1948 – 1953, gymnázium, Želiezovce (2 prednášky)
- 10. 4. 2008 MIKLOVIČ, M.: Boj s vonkajším nepriateľom – kontrašpionážne opatrenia ŠtB, gymnázium, Želiezovce (2 prednášky)
- 16. 4. 2008 MIKLOVIČ, M.: Boj s vonkajším nepriateľom – kontrašpionážne opatrenia ŠtB, Trnavská univerzita
- 5. 5. 2008 SIVOŠ, J.: ŠtB na Slovensku 1948 – 1989, gymnázium, Nové Zámky
- 5. 5. 2008 MEDVECKÝ, M.: Vznik ŠtB a nástup komunizmu, gymnázium, Nové Zámky
- 16. 5. 2008 SIVOŠ, J.: ŠtB na Slovensku 1948 – 1989, gymnázium, Trenčín
- 16. 5. 2008 MEDVECKÝ, M.: Vznik ŠtB a nástup komunizmu, gymnázium, Trenčín
- 5. 6. 2008 DUBOVSKÝ, P.: Sviečková demonštrácia 1988, gymnázium, Ždaňa
- 5. 6. 2008 DUBOVSKÝ, P.: Sviečková demonštrácia 1988, gymnázium, Košice

11

- 6. 6. 2008 DUBOVSKÝ, P.: Sviečková demonštrácia 1988, gymnázium, Rožňava
- 2. 10. 2008 GULA, M.: Vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou na Slovensku, gymnázium, Svidník
- 2. 10. 2008 GULA, M.: Vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou na Slovensku, spojená škola, Svidník
- 5. 11. 2008 MORBACHER, L.: Systém ochrany ŠH s Rakúskom (1948 – 1989) a jeho obeť, Prešovská univerzita
- 5. 11. 2008 MORBACHER, L.: Systém ochrany ŠH s Rakúskom (1948 – 1989) a jeho obeť, obchodná akadémia, Prešov
- 5. 11. 2008 GULA, M.: Vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou na Slovensku, Prešovská univerzita
- 5. 11. 2008 GULA, M.: Vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou na Slovensku, obchodná akadémia, Prešov
- 6. 11. 2008 MORBACHER, L.: Systém ochrany ŠH s Rakúskom (1948 – 1989) a jeho obeť, Evanjelické kolegiálne gymnázium, Prešov
- 6. 11. 2008 GULA, M.: Vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou na Slovensku, Evanjelické kolegiálne gymnázium, Prešov
- 6. 11. 2008 MORBACHER, L.: Systém ochrany ŠH s Rakúskom (1948 – 1989) a jeho obeť, metodické centrum, Bardejov
- 6. 11. 2008 GULA, M.: Vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou na Slovensku, metodické centrum, Bardejov
- 25. 11. 2008 LACKO, M.: Profily osobností, SZŠP Farského, Bratislava
- 27. 11. 2008 GREGOR, M.: August 1968, Katolícka univerzita, Ružomberok
- 1. 12. 2008 MORBACHER, L.: Systém ochrany ŠH s Rakúskom (1948 – 1989) a jeho obeť, SZŠP Farského, Bratislava

ÚPN pripravil pre študentov histórie a archívnictva na Filozofickej fakulte UK v Bratislave odborný kurz Pramene k dejinám totalitných inštitúcií, ktorý má slúžiť na orientáciu začínajúcich historikov v štruktúre inštitúcií oboch totalitných režimov a jej zmenách, v mechanizme ich fungovania a v pramennej báze potrebnej na ich výskum. Cieľom kurzu je sprostredkovať študentom odborné poznatky pracovníkov Ústavu pamäti národa. Prvá časť kurzu (v zimnom semestri) má archívny charakter, druhá časť (v letnom semestri) sa venuje historickému výskumu. V roku 2008 sa v rámci tohto cyklu uskutočnili tieto prednášky:

Letný semester (školský rok 2007/2008):

- 6. 3. 2008 PODOLEC, O.: Politický systém Slovenskej republiky (1939 – 1945) a organizácia totalitných inštitúcií
- 13. 3. 2008 MEDVECKÝ, M.: Vznik, vývoj a organizácia Ústredne štátnej bezpečnosti 1939 – 1945
- 27. 3. 2008 LACKO, M.: Povojnové retribúcie, retribučné súdnictvo; MATULA, P.: Triedne a „zľudovené“ súdnictvo po roku 1948
- 3. 4. 2008 HLAVINKA, J.: Pramene k protižidovským perzekúciám.
- 10. 4. 2008 SOKOLOVIČ, P.: Vznik, vývoj a organizácia ŠtB
- 17. 4. 2008 KLOBUČNÍK, M.: Cirkevná politika štátu po roku 1945;

- FIAMOVÁ, M.: Kolektivizácia poľnohospodárstva
- 24. 4. 2008 MORBACHER, Ľ.: Fenomén železná opona – pramene k systému ochrany slovensko-rakúskej hranice; SIVOŠ, J.: Štruktúra a metódy práce kontrarozvedky ŠtB na Slovensku
- 15. 5. 2008 Záverečné hodnotenie kurzu

Zimný semester (školský rok 2008/2009):

- 1. 10. 2008 Úvodné organizačné stretnutie.
- 8. 10. 2008 GULA, M.: Vyrovnávanie sa s komunistickou minulosťou
- 15. 10. 2008 PYTLÍK, P.: Archív ÚPN – prehľad archívnych fondov, akvizičná činnosť, využitie pramennej základne, predchodcovia archívu ÚPN a ich metódy práce
- 22. 10. 2008 ĎURINA, Ľ.: Sprístupňovanie prameňov modernými metódami, digitalizácia a tvorba digitálneho archívu
- 29. 10. 2008 STREŠŇÁK, G.: Zložky ŠtB na centrálnej úrovni – premeny, spisová služba, typy vytváraných dokumentov
- 5. 11. 2008 STREŠŇÁK, G.: Zložky ŠtB na krajskej a okresnej úrovni – premeny, spisová služba, typy vytváraných dokumentov
- 12. 11. 2008 PYTLÍK, P.: Vojenská kontrarozvedka (VKR) – dejiny pôvodcu, spisová manipulácia, archívne dokumenty
- 19. 11. 2008 ĎURINA, Ľ.: Zvláštne finančné prostriedky (ZFP) – moderné účtovné dokumenty a ich historická hodnota
- 26. 11. 2008 ĎURINA, Ľ.: Proces rekonštrukcie zničených dokumentov
- 6. 12. 2008 Exkurzia do archívu, pracovný seminár (zoznámenie sa so skutočnými dokumentmi)

12

INFORMATIKA

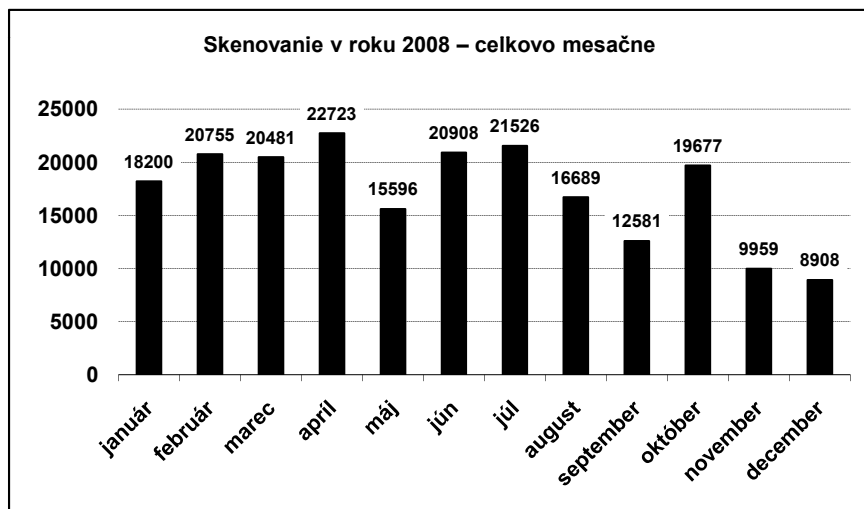
DOKUMENTAČNÝ SYSTÉM ÚPN – DIGITÁLNY ARCHÍV

ÚPN nasledovne pokračoval v zabezpečovaní bezporuchovej správy a rozvoja tohto systému:

Digitalizácia a popis digitalizovaných dokumentov

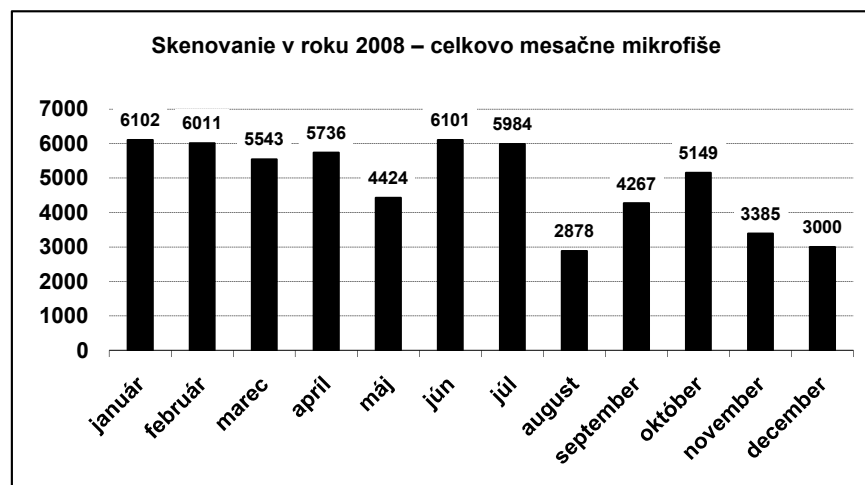
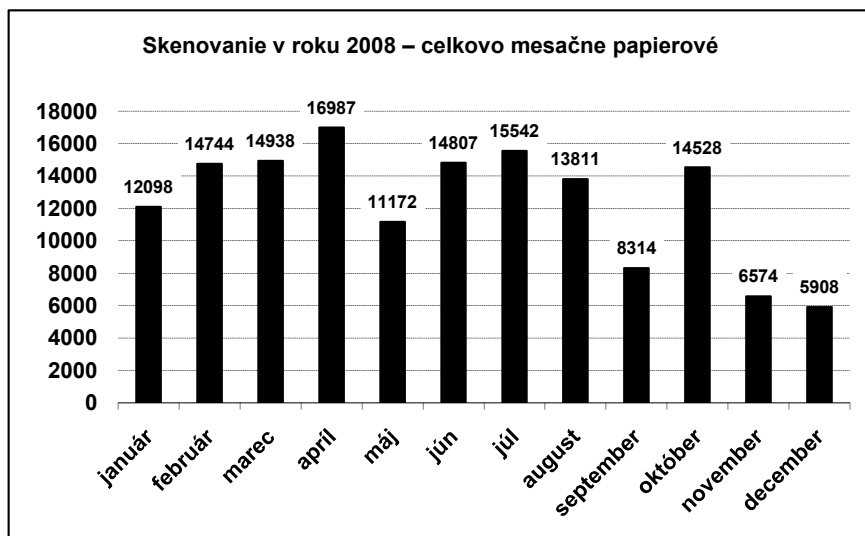
Pokračovalo sa v digitalizácii archívnych dokumentov pre potreby sprístupňovania, výskumu a archívu (kópie archívneho materiálu určené na manipuláciu). Pre potreby sprístupňovania a archívu bolo v roku 2008 zdigitalizovaných celkovo viac ako 208 000 strán, z toho papierových dokumentov bolo vyše 140 000 strán. V štatistike nie je zachytené skenovanie pre potreby výskumu a publikovania, čo predstavuje cca 3000 strán.

Skompletizovalo sa pracovisko na fotografovanie dokumentov – malá náhrada knižného skenera. Toto pracovisko sa zatiaľ používa pre potreby archívu, pracuje sa na ňom oddelene od digitalizácie pre digitálny archív ÚPN. Pre potreby digitálneho archívu bolo potrebné začať s kompletizovaním druhého fotografického pracoviska.

Softvérové vybavenie

Z hľadiska rozvoja systému pre správu digitálnych dokumentov Hummingbird DM a s ním súvisiacich produktov (skenovací softvér, softvér na anotáciu dokumentov, prezentačný a vyhľadávací softvér, uploader údajov) sa v roku 2008 urobil upgrade konfiguračných programov pre programy G-sken a RecordsUploader za účelom

doplnenia masky metadát o položku Fond (kód archívneho fondu, pre daný dokument). Tieto zmeny sa koncom roka 2008 začali realizovať na pracovných staniciach digitalizačného pracoviska. Databáza bola pripravená na import tejto položky už v roku 2007. Do novej položky Fond sa pre nedostatok finančných prostriedkov neurobilo hromadné naplnenie údajov v už existujúcich záznamoch. Údaje spred upgradu sa priebežne mechanicky dopĺňajú do databázy. ÚPN začal s vývojom novej aplikácie Lustrator na vyhľadávanie informácií o osobách z rôznych databáz. V priebehu niekoľkých mesiacoch sa začalo

12

s testovacou prevádzkou novej aplikácie so širšou funkcionalitou ako bola predošlá aplikácia. Zároveň kúpou menšieho servera sa otvorila možnosť vyčleniť databázu údajov pre túto aplikáciu na samostatný hardvér. Systém zatiaľ zostal v testovacej prevádzke a z hľadiska obsahu zahŕňa podrobné vyhľadávanie v 6 evidenciách: registračné protokoly krajských správ ŠtB, evidencia záujmových osôb (EZO), zjednotená evidencia (SEZO), vojenská kontrarozviedka, osoby v spisoch, digitalizované spisy.

Európske fondy

Ústav pamäti národa sa uchádza o prostriedky z operačného programu Informatizácia spoločnosti z kapitoly elektronizácia verejnej správy. ÚPN spolupracuje s Ministerstvom financií SR, ktoré vyhodnocuje požiadavky od jednotlivých organizácií – potenciálnych žiadateľov. ÚPN definoval potreby a vyplnil formuláre, ktoré požadovalo ministerstvo. Po vyhodnotení formulárov ministerstvom a následnom vyhlásení výziev sa plánuje uchádzať o adekvátne prostriedky. Z dôvodu územnej limitácie je zatiaľ pre ÚPN neprístupná kapitola Digitalizácia obsahu, hoci ide o oblasť, ktorá by významnou mierou pomohla rýchlo a kvalitne digitalizovať najdôležitejšie fondy archívu.

ZVEREJŇOVANIE INFORMÁCIÍ NA INTERNETOVEJ STRÁNKE ÚPN

V oblasti zverejňovania na internetovej stránke ústavu boli v roku 2008 vykonané nasledovné činnosti:

- Zverejnenie arizovaných židovských podnikov (2223 záznamov).
- Doplnenie stránky, ktorá zverejňuje registračné protokoly ŠtB o registračné protokoly II. správy – pražskej centrály (63 091 záznamov).
- Zjednotenie vyhľadávania v registračných protokoloch a iných tabuľkách. Bol vyvinutý iný vyhľadávací softvér pre vyhľadávanie z registračných protokoloch krajských správ a centrály. Vyhľadáva sa podľa 3 písmen na ľubovoľnom začiatku slov v texte položky.
- Zverejnenie registračných protokolov vojenskej kontrarozviedky (8296 záznamov).
- Doplnenie ďalších údajov do zverejnenej evidencie objektových zväzkov (celkovo zverejnených 1095 záznamov).
- Zverejnenie archívnych kníh fondu ‚S‘ (staré spisy, 8898 záznamov).
- Zverejnenie archívnych kníh fondu ‚T‘ (taktické spisy, 13 553 záznamov).
- Zverejnenie rekonštruovaných zväzkov (29 záznamov).
- Prezentácia dokumentov k augustu 1968 (597 záznamov).
- Pridávanie nových pozvánok, informácií a oznamov priebežne podľa potreby ústavu.

SPRÁVA ZARIADENÍ A SYSTÉMOV

Priebežne sa odstraňujú alebo diagnostikujú vzniknuté poruchy na pracovných staniciach, serveroch, počítačovej sieti a všetkých aplikáciách softvérového typu. Celkovo ÚPN spravuje viac ako 40 systémov. Z hľadiska počtu techniky to predstavuje 10 serverov, cca 70 osobných počítačov, 26 notebookov, 17 skenerov (z toho 5 profesionálnych), 21 tlačiarní (z toho 3 sieťové), 6 switchov, 4 záložné zdroje elektrického prúdu (UPS) a 1 telefónnu ústredňu. Z dôvodu prechodu na euro bol zakúpený nový ekonomický softvér aj hardvér. V súvislosti so sťahovaním ústavu bolo potrebné zabezpečiť kompletnú reinštaláciu všetkých zariadení v nových priestoroch.

13

ZÁVER

Rok 2008 bol šiestym rokom existencie Ústavu pamäti národa. V jeho priebehu ÚPN v plnom rozsahu naplňal úlohy, ktoré mu ukladá zákon č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa. Počas roka sa však vyskytlo aj niekoľko problémov. Ústav sa musel vyrovnáť s komplikáciami súvisiacimi a opätovným sťahovaním do nových priestorov, čo čiastočne ovplyvnilo jeho činnosť. Napriek tomu táto verejnoprávna inštitúcia pokračovala v naplňaní dlhodobých projektov i v rozvíjaní nových aktivít.

Popri tradičných činnostiach, akými sú vytváranie evidencií, dokumentácia činnosti Štátnej bezpečnosti, sprístupňovanie dokumentov z činnosti represívnych zložiek, spracovávanie archívnych fondov, služby pre bádateľov, vzdelávacie a popularizačné aktivity, sa v roku 2008 výraznejšia pozornosť sústredila na publikovanie výsledkov vedeckého výskumu. Vedeckovýskumné aktivity, či už realizované pracovníkmi ÚPN alebo externými spolupracovníkmi, sa zaradili medzi priority ústavu. Celkovo možno rok 2008 hodnotiť ako obdobie, v ktorom sa v rozhodujúcej miere podarilo prispieť k dobudovaniu Ústavu pamäti národa v záujme všestranného dlhodobého a efektívneho plnenia zákonom stanovených úloh.

Vydal
Ústav pamäti národa
Nám. slobody 6
817 83 Bratislava 15

© Ústav pamäti národa 2009

ISBN